

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**NEPILNGADĪGAIS KĀ KRIMINĀLPROCESA DALĪBNIKS
PIRMSTIESAS PROCESĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: Lāsma Beļkus

Studentu apliecības Nr.: lb15049

Darba vadītāja: Prof., Dr.iur. Kristīne Strada – Rozenberga

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Latvijas normatīvo aktu regulējums paredz, ka bērnam ir nepieciešama īpaša aizsardzība, lai tiktu nodrošināta pilnvērtīga bērna fiziskā un psihiskā attīstība. Bērna īpašā aizsardzība tiek nodrošināta gan civiltiesiskajā, gan krimināltiesiskajā nozarē.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt kriminālprocesuālā regulējuma īpatnības nepilngadīgo lietās, kā arī izpētīt, vai kriminālprocesa likums paredz nepilngadīgajiem speciālu regulējumu, atkarībā no personas procesuālā statusa.

Mērķa sasniegšanai darba autore pētījusi nepilngadīgā jēdzienu, nepilngadīgā, kuram ir tiesības uz aizstāvību tiesības un pienākumus, nepilngadīgā cietuša procesuālo regulējumu, izmeklēšanas darbību īpatnības un procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgajiem.

Darba gaitā autore konstatējusi problēmas nepilngadīgo kriminālprocesuālajā regulējumā, kuru rezultātā autore sniedz priekšlikumus šo problēmu risinājumam.

Atslēgvārdi: nepilngadīgais, bērns, pirmstiesas kriminālprocess, noziedzīgs nodarījums, īpaša aizsardzība.

ANNOTATION

Latvia's normative act provides that children are subject to special protection in order to ensure their complete physical and psychological development. Special protection of children is prescribed in civil law field and criminal law field.

The goal of bachelor thesis is to explore the peculiarities of minors within criminal procedure regulations, as well as explore whether or not Criminal Procedure law provides special regulations for minors depending on their procedural status.

In order to achieve this goal the thesis author has explored the the concept of minors, the rights and duties of minors who have a right to defense, procedural regulation for minors who are victims, peculiarities of investigative actions and the application of procedural compulsory measures to minors.

During this thesis the author ascertained some issues that pertain to the criminal procedure regulations in regards to minors, as a result the author has made proposals to resolve these issues.

Keywords: minors, child, pre-trial criminal procedure, criminal offense, special protection.

Saturs

IEVADS	5
1. NEPILNGADĪGĀ PERSONA KĀ KRIMINĀLPROCESA DALĪBNIĒKS	7
1.1. Nepilngadīgā jēdziens	7
1.2. Nepilngadīgā attīstības īpatnības	10
2. NEPILNGADĪGA PERSONA, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU TĀS TIESĪBAS UN PIENĀKUMI	14
2.1. Nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu cēloņi.....	14
2.2. Nepilngadīgās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tiesības un pienākumi.....	17
2.3. Nepilngadīgās personas interešu aizstāvība	21
2.4. Nepilngadīgās personas interešu pārstāvība	24
3. NEPILNGADĪGĀ PERSONA KĀ CIETUŠAIS KRIMINĀLPROCESĀ.....	28
4. IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU ĪPATNĪBAS AR NEPILNGADĪGAJIEM	32
5. PROCESUĀLIE PIESPIEDU LĪDZEKĻI NEPILNGADĪGAJIEM	36
KOPSAVILKUMS	41
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	43

IEVADS

Autore izvēlējās bakalaura darba tēmu “Nepilngadīgais kā kriminālprocesa dalībnieks pirmstiesas procesā”, ar mērķi izpētīt kriminālprocesa likuma tiesību normas, kuras regulē procesuālo kārtību nepilngadīgo lietās, kā arī izpētīt vai kriminālprocesa likums paredz nepilngadīgajiem speciālas tiesību normas, atkarībā no personas procesuālā statusa. Darba mērķa sasniegšanai autore izvirza šādus uzdevumus:

- 1) izpētīt savāktu informāciju un normatīvos aktus, kas attiecas uz nepilngadīgajām personām kriminālprocesā;
- 2) kriminālprocesa grozījumu analīze;
- 3) tiesas spriedumu izpēte, kuros nepilngadīgās personas ir cietušie;
- 4) izteikt priekšlikumus, kas sekmētu nepilngadīgo intereses kriminālprocesā.

Tēmas aktualitāte ir pamatojama ar gaidāmajiem grozījumiem kriminālprocesa likumā, kuru mērķis ir padarīt kriminālprocesu saudzīgāku attiecībā uz nepilngadīgajām personām. Būtiski ir veikt procesuālās darbības ar nepilngadīgo personu tā, lai tiktu nodrošināta drošības sajūta procesa ietvaros, kas sekmētu procesa norisi. Nepilngadīgās personas ir sabiedrības daļa, kurai ir jāpievērš īpaša vērība, jo nepilngadīgie ir atzīstami par neaizsargātu sabiedrības daļu, turklāt nepilngadīgo personu interešu nodrošināšana šodien ir sabiedrības attīstība rītdien. Tādēļ ir jāspēj atrast veidu, kas ne tikai mazinātu nepilngadīgo noziedzību, bet arī šīs noziedzības novēršanai tiktu izmantoti efektīvi līdzekļi, kas nepilngadīgo rītdien neuzvedīs uz noziedzīga ceļa, turklāt šim veidam ir jābūt citādākam, tam jābūt tādā, kas nepilngadīgai personai nodrošinās pilnvērtīgu iespēju integrēties sabiedrībā, būt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli. Autore uzskata, ka darba tēma ir aktuālā, jo, lai arī nepilngadīgo personu noziedzība ar katru gadu samazinās, tā tomēr pastāv, turklāt nepilngadīgās personas ik gadu cieš no noziedzīgiem nodarījumiem, kas nākotnē iespaido nepilngadīgā psihisko attīstību un spēju kļūt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli.

Bakalaura darbā tiek izmantotas tādas zinātniski pētnieciskās metodes kā:

- 1) aprakstošā metode izmantota informācijas apkopošanā;
- 2) salīdzinošā metode, tiek izmantota normatīvo aktu salīdzināšanā un dažādu autoru izteikto viedokļi salīdzināšanā;
- 3) analītiskā metode – informācijas avotu analīze un normatīvo aktu analīze.

Bakalaura darbs sastāv no 5 nodaļām. Darba pirmajā nodaļā tiek pētīts nepilngadīgās personas jēdziens. Nodaļā ir apakšnodaļas: nepilngadīgā jēdziens un nepilngadīgā attīstības īpatnības.

Darba otrajā nodaļā tiek aplūkotas nepilngadīgās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tiesības un pienākumi un analizēti KPL grozījumi. Šai nodaļai ir 4 apakšnodaļas: nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu cēloņi, nepilngadīgās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tās tiesības un pienākumi, nepilngadīgās personas interešu aizstāvība un nepilngadīgās personas interešu pārstāvība.

Darba trešajā nodaļā ir pētīts nepilngadīgās personas cietušā statuss kriminālprocesā.

Darba ceturtajā nodaļā autore aplūko izmeklēšanas darbību īpatnības ar nepilngadīgajiem.

Darba piektajā nodaļā aplūkoti procesuālie piespiedu līdzekļi nepilngadīgajiem.

1. NEPILNGADĪGĀ PERSONA KĀ KRIMINĀLPROCESA DALĪBNIKIS

1.1. Nepilngadīgā jēdziens

Sabiedrība par nepilngadīgu uzskata personu, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu. Savukārt tiesību zinātnē nepilngadīgā jēdziens nav formulēts konkrēti. Šobrīd nepilngadīgā jēdziens krimināltiesībās vienādi tiek attiecināts gan uz nepilngadīgo, kam ir tiesības uz aizstāvību, gan uz nepilngadīgo cietušo personu. Tātad abos procesuālajos statusos nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnības ir attiecināmas uz personu, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Krimināltiesībās ne materiālās, ne procesuālās normas neietver jēdzienu “nepilngadīgais”, par to runā kā gan par “īpašu” noziedzīga nodarījuma izdarītāju, gan noziedzīgā nodarījumā cietušo personu.¹ Darba autore, nepilngadīgā definīcijas izpratnes nolūkā, analizēs gan civiltiesiskajā regulējumā, gan krimināltiesiskajā regulējumā formulēto nepilngadīgas personas jēdzienu.

Civillikuma (turpmāk – CL) 219.pantā ir definēts vispārējais nepilngadīgas personas jēdziens, atbilstoši šim pantam personas nepilngadība turpinās tik ilgi, kamēr tā sasniedz astoņpadsmit gadu vecumu. Izņēmums no CL 219.panta ir regulēts CL 220.pantā, kurā noteikts, ka personu par pilngadīgu var izsludināt, pirms tā sasniegusi 18 gadu vecumu, bet ne agrāk, kamēr persona sasniegusi pilnus 16 gadus. Šāds izņēmums, kad persona tiek pasludināta par pilngadīgu pirms 18 gadu vecuma, ir pieļaujams, ja persona uzvedas nevainojumi, spēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības, un izpildīt savus pienākumus. CL 221.pants noteic, ka par pilngadīgu uzskatāma persona, kas stājusies laulībā pirms 18 gadu vecuma.² Tātad, civiltiesiskais, regulējums nosaka, ka persona par pilngadīgu var būt arī esot 16 un 17 gadus veca. Piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. pantā ir norādīts, ka persona par bērnu tiek uzskatīta līdz 18 gadu sasniegšanai, ja vien persona nav stājusies laulībā pirms 18 gadu vecuma vai arī likuma kārtībā persona izsludināta par pilngadīgu pirms astoņpadsmit gadu sasniegšanas.³ Līdzīga definīcija tiek sniegta arī Bērnu tiesību konvencijas 1. pantā, kura nosaka, ka ikviens cilvēks, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiek uzskatīts par bērnu, ja vien, saskaņā ar attiecīgajiem tiesību aktiem, pilngadība nav iestājusies agrāk.⁴ No šo normatīvo aktu izpētes secināms, ka nepilngadīgās personas jēdziens ir jāpielīdzina bērna jēdzienam, jo

¹ Strada – Rozenberga K. Nepilngadīgā, kuram ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts kaitējums, statuss kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005- 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 372.-374.lpp.

² Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [09.03.2018.]

³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [18.03.2018.]

⁴ Bērnu tiesību konvencija. Pieņemta Ņujorkā 20.11.1989. [18.03.2018.]

pilngadība personai iestājas ar 18 gadu sasniegšanu, tātad līdz 18 gadiem persona uzskatāma par nepilngadīgu, un, izpētot Bērnu tiesību konvencijas 1. pantu, secināms, ka ikviens, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tātad ikviens nepilngadīgais, tiek uzskatīts par bērnu.

Speciālie noteikumi, par personas atzīšana par pilngadīgu, pirms tā ir sasniegusi 18 gadu vecumu, krimināltiesībās nebūtu jāņem vērā, jo šīm personām ir nepieciešama papildus krimināltiesiskā aizsardzība.⁵ Arī autore uzskata, ka krimināltiesībās nebūtu jāņem vērā civiltiesiskajā regulējumā pieņemtie speciālie noteikumi par personas atzīšanu par pilngadīgu, pirms tā sasniegusi 18 gadu vecumu, jo jāvērtē ne tikai personas spēja patstāvīgi aizsargāt savas tiesības, kas tiek vērtēts civiltiesiskajā regulējumā, bet jāvērtē arī nepilngadīgā attīstības īpatnības, un, protams, nepilngadīgā tiesību aizsardzību, kas ir noteikta dažādos starptautiskajos tiesību aktos, piemēram, Bērnu tiesību deklarācijas 2. princips paredz, ka bērnam ar likumu ir jānodrošina īpaša aizsardzība, kā arī jārada iespējas un labvēlīgi apstākļi bērna attīstībai, gan fiziskai, gan intelektuālai.⁶

Nepilngadīgā cietušā izpratne būtu skaidri jādefinē gan krimināltiesiskajās, gan kriminālprocesuālajās attiecībās.⁷ Civiltiesisko regulējumu attiecībā uz nepilngadīgo cietušo nevarētu piemērot, jo ir jāizvērtē likumdevēja doma, kurš ir paredzējis pastiprinātu atbildību par noziedzīgu rīcību pret nepilngadīgo personu. Pastiprināta atbildība paredzēta, ievērojot, ka nepilngadīgai personai ir mazākas iespējas atvairīt prettiesisku rīcību, turklāt noziedzīga nodarījuma izdarītājam vieglāk veikt noziedzīgo nodarījumu pret nepilngadīgo personu.⁸

Krimināllikuma (turpmāk KL) VII. nodaļā, kura ir veltīta nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnību regulēšanai, 64. pantā ir noteikts, ka atbildība, par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, attiecas uz personām, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai nav sasniegušas 18 gadu vecumu.⁹ Eiropas Savienības direktīvā, par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, 3. pantā ir teikts, ka par bērnu tiek uzskatīta persona, kura ir jaunāka par 18 gadiem, likumdevējam šī direktīva ir jāievieš līdz 2019. gada 11. jūnijam.¹⁰ KL noteic arī minimālo vecumu, ar kuru personai iestājas kriminālatbildība, respektīvi KL 11. pants nosaka, ka pie kriminālatbildības saucama persona, kura sasniegusi 14 gadu vecumu, bet persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, pie kriminālatbildības netiek saukta. Tātad krimināltiesībās nepilngadīgā jēdziens ir šaurāks,

⁵ Judins A. Lai izprotam nepilngadīgā jēdzienu Krimināllikumā. Jurista Vārds, 2001, nr.12. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/7541-lai-izprotam-nepilngadiga-jedzienu-kriminallikuma/> [aplūkots 09.03.2018.]

⁶ ANO Bērnu tiesību deklarācija. Pieņemta 20.11.1959. [09.03.2018.]

⁷ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. 2010, 374.lpp.

⁸ Judins A. 2001, nr.12. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/7541-lai-izprotam-nepilngadiga-jedzienu-kriminallikuma/> [aplūkots 09.03.2018.]

⁹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [09.03.2018.]

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Pieņemta 11.05.2016. [18.03.2018.]

persona par nepilngadīgu tiek uzskatīta no 14 līdz 18 gadiem, bet persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, krimināllikuma izpratnē ir mazgadīga persona. Personas vecums tiek noteikts, pamatojoties uz kompetentu iestāžu izdotajiem dokumentiem, piemēram, pasi, dzimšanas apliecību vai ieraksts dzimtsarakstu nodaļas reģistrācijas grāmatā, ja šāds dokuments vai ieraksts nav, tad tiek nozīmēta medicīniskā ekspertīze, lai tiktu noteikts personas vecums. Šādos gadījumos par personas dzimšanas dienu jāuzskata eksperta norādītā gada pēdējā diena.¹¹

Arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 12. pantā norādīts, ka persona tiek saukta pie administratīvās atbildības, ja līdz pārkāpuma izdarīšanas brīdim persona sasniegusi 14 gadu vecumu.¹²

Šāds personas kriminālatbildības iestāšanās vecums ir noteikts Latvijā, taču citās valstīs kriminālatbildības vecums ir atšķirīgs, piemēram, Skotijā persona pie kriminālatbildības ir saucama, kad tā ir sasniegusi 8 gadu vecumu¹³. Darba autore uzskata, ka šāds personas kriminālatbildības vecums ir pārāk zems, jo ir jāvērtē arī bērna psiholoģiskais stāvoklis un attīstības īpatnības. Savukārt, Lietuvā vispārīgais kriminālatbildības vecums ir 16 gadi, ietverot izņēmumu, ka par noteiktu noziedzīgu nodarījumu, piemēram, slepkavība, izvarošana, laupīšana, svešas mantas tīša iznīcināšana un bojāšana, narkotisko un psihotropo vielu neatļauta glabāšana, glabāšana realizācijas nolūkā u.c., veikšanu persona ir saucama pie kriminālatbildības no 14 gadu vecuma.¹⁴ Arī Norvēģijā¹⁵ un Dānijā¹⁶ kriminālatbildības iestāšanās vecums ir augstāks nekā Latvijā - 15 gadi.

Darba autore, salīdzinot dažādu valstu kriminālatbildības iestāšanās vecumus, uzskata, ka Lietuvā ir veidota pareiza pieeja. Lietuvas krimināltiesiskais regulējums veicina pilnvērtīgu nepilngadīgo tiesību aizsardzību. Taču šādam regulējumam ir arī negatīvā puse - nepilngadīgas personas izdarītie likumpārkāpumi, par kuriem persona pie kriminālatbildības ir saucama, kad tā, sasniegusi 14 gadu vecumu, pat ja tie neietilpst iepriekšminēto noziedzīgo nodarījumu kategorijā, nenozīmē, ka attiecīgajām institūcijām nav jāreaģē, jo bērns ar šādām savām darbībām dod pamatu uzskatīt, ka pastāv problēmas un pastāv iespēja, ka nepilngadīgais laika gaitā var izdarīt arī smagākus noziedzīgus nodarījumus. Līdzīgu viedokli ir izteicis arī Andrejs Judins, uzsverot, ka nepilngadīgā likumpārkāpumi nedrīkst palikt ārpus valsts uzmanības, pat

¹¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 145.lpp.

¹² Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts 07.12.1984. [09.03.2018.]

¹³ Criminal procedure (Scotland) Act 1975 (Skotijas Kriminālprocesa akts) Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/21/contents> [18.03.2018]

¹⁴ Criminal Code of Lithuania (Lietuvas Republikas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]

¹⁵ The General Civil Penal Code (Norvēģijas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]

¹⁶ Criminal Code of Denmark (Dānijas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]

ja likumpārkāpums nenodara sabiedrības interesēm lielu pārkāpumu, jo arī tad tas signalizē, ka konkrētajam bērnam ir problēmas.¹⁷

Par nepilngadīgo var dēvēt bērnu vai jaunu cilvēku, ar kuru, ja persona veikusi likumpārkāpumu, var apieties citādi salīdzinājumā ar pieaugušajiem.¹⁸ Krišjānis Rudzītis uzskata, ka pareizāk būtu lietot jēdzienu “pusaudzis”, jo cilvēka personība neattīstās lēcienuveidīgi, respektīvi, būtu absurdi domāt, ka nepilngadīgā kļūšana par pilngadīgu pēkšņi maina personas rakstura, intelekta un emocionālās īpašības.¹⁹

KPL būtu jānorada nepilngadīgā jēdziena definīcija, kura radītu nepārprotamu šī jēdziena izpratni krimināltiesiskajās attiecībās. Krimināltiesiskajās attiecībās nevajadzētu ņemt vērā speciālos noteikumus, kuri regulēti CL, jo ir jāvērtē likumdevēja doma par pastiprinātu nepilngadīgās personas aizsardzību. Darba autore uzskata, ka persona par bērnu nebūtu jādefinē līdz 18 gadu vecumam, persona par bērnu varētu tikt dēvēta līdz 14 gadu vecumam, kad personai, sasniedzot šo vecuma, ir jāuzņemas atbildība par izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai kādu administratīvu pārkāpumu. Persona par nepilngadīgu jādefinē vecuma posmā no 14 līdz 18 gadu sasniegšanai, taču jāņem vērā, ka likumā jēdziens bērns pielīdzināms jēdzienam nepilngadīgais, tātad persona, kura iesaistīta kriminālprocesā, vispirms ir bērns, kuram līdz ar to ir jānodrošina īpaša aizsardzība.

1.2. Nepilngadīgā attīstības īpatnības

Sekmīgai kriminālprocesuālo darbību pielietošanai svarīgi ir zināt arī nepilngadīgās personas attīstības īpatnības. Personība veidojas mijiedarbojoties ar apkārtējo vidi, tātad pati par sevi persona nevar kļūt par likumpārkāpēju.²⁰ Sabiedrība ir uzskatāma par personības attīstības fonu, kas tiek saistīts ar sociālo lomu apguvi, saskarsmi, mijiedarbību ar personības attīstību un audzināšanas stilu ietekmi.²¹ Jāņem vērā, ka nepilngadīgo likumpārkāpēju uzvedība nav izskaidrojama ar kādu intelektuālu vai fizisku nenormālību, lai analizētu nepilngadīgas

¹⁷ Andrejs Judins: Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf> [aplūkots 27.03.2018.]

¹⁸ Andrejs Judins: Nepilngadīgo ieslodzīto statuss. Pieejams: http://www.probacija.lv/upload/petijumi/nepilngadigo_ieslodzito_statuss.pdf [aplūkots 28.03.2018.]

¹⁹ Rudzītis K. Par nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībām. Jurista Vārds, 2000, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/11610-par-nepilngadigo-kriminalatbildibas-ipatnibam/> [27.03.2018.]

²⁰ Āboltiņa J. Pirmstiesas process lietās par nepilngadīgo noziedzīgiem nodarījumiem. Jurista Vārds, 2010, nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/219927-pirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiem/> [27.03.2018.]

²¹ Svence G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999, 23.lpp.

personas labo, vai ne tik labo uzvedību, vispirms ir jāvērtē vide, kurā nepilngadīgais attīstās, piemēram, ģimene, draugi, skola un sociālie apstākļi.²²

Psihologijā tiek izšķirti divi vecumposmi personības attīstībā – psihiskais un fiziskais vecums, turklāt ar pasaulē izstrādātajiem standartiem, var konstatēt, ka 10 gadus vecs bērns var atbilst 12 – 13 gadus veca bērna intelektam vai gluži pretēji 13 gadu vecumā bērna psihiskās attīstības līmenis var atbilst 10 gadus vecam bērnam.²³

Nepilngadīgo par pusaudzi var dēvēt sākot no 11 līdz 12 gadu vecumam, beidzot ar 15 – 16 gadu vecumam, atsevišķos gadījumos 18 - 19 gadu vecumam.²⁴ Darba autore, gan uzskata, ka persona, kura ir vecumā no 18 līdz 19 gadiem nebūtu jādefinē kā “pusaudzis”, pamatojoties uz Jaunatnes likuma 1. pantu, kurš nosaka, ka par jaunieci ir uzskatāma persona vecuma posmā no 13 līdz 25 gadiem, autore uzskata, ka persona, kura ir 18 – 19 gadus veca, varētu tikt definēta kā jaunieci.

Pusaudža gados bērns var pilnīgi mainīties, var kļūt vienaldzīgs un grūti ierosināms kādas darbības veikšanai, izvairīgs un pat spējīgs izraisīt konfliktu par niekiem. Šajā vecumposmā gan fiziskā, gan psiholoģiskā attīstība ir tā izmainījusies un nonākusi tādās pretrunās, ka bērnam pašam ir grūti rast pareizos risinājumus.²⁵ Jāņem vērā, ka vecumposmu izmaiņas katram bērnam notiek individuāli, citam šīs izmaiņas var notikt strauji un kritiski, citam pakāpeniski un lēnām. Ja bērna attīstība norisinās strauji un kritiski, tad periodus citu no cita atdala krīzes, kuras var ilgt mēnešus, pusgadu vai gadu. Šajā laika posmā bērns strauji izmainās – kļūst grūti audzināms, nepakļaujas pedagoģiskai iedarbībai, kas pirms bērna izmaiņām vispār nebija novērojama.²⁶

Būtiskākais, kas raksturo nepilngadīgā psiholoģiju, ir pieauguša cilvēka izjūta, respektīvi, nepilngadīgais likumpārkāpējs jūtas pieaudzis, taču vel joprojām ir atkarīgs no pieaugušā, tātad nepilngadīgajam ir vajadzīga pieaugušā aprūpe.²⁷ Pusaudzis vēlas būt neatkarīgs no pieaugušā, taču vecāki, neizprotot savu bērnu, sāk to kontrolēt un ierobežot, šādas kontroles rezultātā bērnam ar vecākiem sāk veidoties domstarpības. Uz šādām vecāku darbībām pusaudzis, lai pierādītu vecākiem savu varēšanu, aiz spīta sāk atdarināt pieaugušo dzīvi,

²² Āboltiņa J. 2010, nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/219927-pirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiem/> [27.03.2018.]

²³ Svence G. 1999, 17.lpp.

²⁴ Rudzītis K. 2000, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/11610-par-nepilngadigo-kriminalatbildibas-ipatnibam/> [27.03.2018.]

²⁵ Autoru kolektīva. Bērns un kriminalitāte. Rīga: Raka,2001,40.lpp.

²⁶ Svence G. 1999, 20.- 21.lpp.

²⁷ Autoru kolektīvs. 2001, 40.lpp.

piemēram, atdarina smēķēšanu, sāk lietot alkoholu, iesaistās kādās kriminālās kompānijās un izdara likumpārkāpumus.²⁸

Darba autore uzskata, ka vecākiem ir jāspēj ar bērnu rast kompromiss, jāmēģina pusaudzis izprast, un kas ir ļoti svarīgi pusaudzim – just, ka vecāki viņam uzticas. Svarīgas ir arī audzināšanas metodes, ko vecāki izmanto audzinot bērnu, līdz tas ir sasniedzis pusaudžu gadus, tāpat arī vecāku izglītības līmenis.

Jāņem vērā, ka pārejas periodā no bērnības uz pieaugušo pasauli, nepilngadīgais neiederas ne pieaugušo grupā, ne arī bērnības grupā, tas atspoguļojas arī nepilngadīgā psihē. Kā raksturīgākās iezīmes minamas – iekšējās pretrunas, paaugstināta kautrība, taču tajā pašā laikā agresivitāte. Līdz ar pusaudža vecuma iestāšanos bērnam rodas pastiprināta interese par sevi izzināšanu, par dažādajiem procesiem, kas viņā norisinās.²⁹ Autore uzskata, ka bērns šajā vecumposmā ir ļoti apjucis pats ar sevi, līdz ar to viņam pat visniecīgākās likstas var likties par lielām problēmām, kuras nav iespējams atrisināt, pusaudzis visu uztver saasināti, kas arī ir viens no iemesliem konfliktiem, kas izceļas gan pusaudžu starpā, gan attiecībās ar vecākiem.

Personām, ar kurām pusaudzis sastopas ik dienas, būtu jāatceras, ka šajā vecumposmā pusaudzis ir identitātes un pašnovērtējuma meklējumos. Pusaudzis vēlas pašapliecināties, lai izjustu savu nozīmīgumu un viņam būtu motivācija pilnveidoties, taču apkārtējo kritika un vecāku rājieni, tikai vairo pusaudža negatīvismu, tādejādi rodas pusaudža izaicinošā uzvedība.³⁰

Bērna attīstībā, vecumposmā no 12 līdz 15 gadiem, kad pusaudža vadošā darbība ir saskarsme, kura galvenokārt tiek veidota ar vienaudžiem³¹, vecākiem un apkārtējiem būtu jāsaprot, ka tiem būs jāsakaras ar to, ka pusaudzim vienaudži kļūs ļoti svarīgi, kad savstarpējās attiecības ar vecākiem būs emocionālas. Vecākiem ir jārēķinās ar to, ka pusaudzim ir tendence iesaistīties grupās, līdz ar to pusaudzis pakļausies grupas noteikumiem un vērtībām. Iepazīstot sevi, pusaudzim ir svarīgi pabūt vienam, lai tas varētu analizēt savas izjūtas un emocijas. Tāpat arī pusaudzis bieži protestē pret vecāku un cita pieaugušā autoritāti.³²

Vecumposmā 15 – 18 gadiem, kas tiek dēvēts par jauniešu periodu, personai būtiskākais ir sava ES identitātes atrašana, vai intensīva tās meklēšana. Jauniešu periods no pusaudža perioda atšķiras ar to, ka šajā vecumposmā personai notiek personības izpausmju

²⁸ Tamāra Miķelsone: Nepilngadīgo noziedzība. Pieejams: <http://www.sbsnews.eu/lv/geopolitika/item/375-nepilngadigo-noziedziba> [aplūkots 31.03.2018.]

²⁹ Autoru kolektīvs. 2001, 41.lpp.

³⁰ Tamāra Miķelsone: Nepilngadīgo noziedzība. Pieejams: <http://www.sbsnews.eu/lv/geopolitika/item/375-nepilngadigo-noziedziba> [aplūkots 31.03.2018.]

³¹ Svence G. 1999,22.lpp.

³² Valsts izglītības satura centra Speciālās izglītības nodaļa: Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf [aplūkots 31.03.2018.]

harmonizācija, proti, līdzsvara iestāšanās un stabilizēšanās. Jaunietis no pusaudža atšķiras ar lielāku atbilstību pieaugušam cilvēkam, jo šajā posmā jaunieša personība individualizējas. Jaunieša personība saskarsmē ar apkārtējiem kļūst līdzsvarotāka, ir palielinājusies jaunieša paškontrolē kā arī konflikti ar pieaugušajiem un vienaudžiem kļūst mazāk. Tā kā palielinās jaunieša individualizācija, tad jaunieši arvien vairāk sāk apzināties savu atšķirību no citiem. Kā arī šajā vecumposmā jauniešiem būtisks ir posms intelektuālo spēju attīstībā, domāšana kļūst arvien intelektuālāka un patstāvīgāka.³³

Vecākiem būtu ieteicams vērsties pie speciālista, ja pusaudzim ir saskatāmas tādas pazīmes kā:

- Tādas uzvedības problēmas kā, piemēram, klaiņošana, nenakšņošana mājās, atkarību izraisošo vielu lietošana un skolas kavējumi;
- Miega traucējumi, ilgstošs nomākts garastāvoklis un izteikti dzīves jēgas meklējumi;
- Strauja sekmju pazemināšanās;
- Ilgstoša nevēlēšanās kontaktam ar vienaudžiem.³⁴
- Vecākiem pret bērniem augstas prasības attiecībā uz sniegumiem izglītības iestādē;
- Komunikācijā ar vienaudžiem vai pieaugušajiem ir grūtības;
- Zems pašvērtējums.³⁵

Autore uzskata, ka šajā vecumposmā vecākiem būtu īpaša vērība jāpievērš savam bērnam, jo pat ja liekas, ka ar bērnu viss ir kārtībā, visticamāk nepilngadīgā dzīvē ir kāda situācija, par kuru vecāki nav lietas kursā.

³³ Svence G. 1999, 137.-142.lpp.

³⁴ Valsts izglītības satura centra Speciālās izglītības nodaļa: Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf [aplūkots 31.03.2018.]

³⁵ Kronberga I. Nepilngadīgo antisociālās uzvedības agrīnās preventīvas metodes. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums: Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016., 199.lpp

2. NEPILNGADĪGA PERSONA, KURAI IR TIESĪBAS UZ AIZSTĀVĪBU TĀS TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

Kriminālprocesa likumā³⁶ (turpmāk KPL) ir sagaidāmi būtiski grozījumi, kas šobrīd ir pieņemti 1. lasījumā, kuru mērķis ir nepilngadīgo tiesību standartu celšana, kuri ir nonākuši aizdomās turētā vai apsūdzētā statusā. Izmaiņas KPL ir sakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie. Direktīvas izvirzītais mērķis ir nepilngadīgo, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, spēja izprast kriminālprocesu un spēt tam sekot.³⁷

Svarīgi pieminēt arī direktīvas 7. apsvērumu, kurš nosaka, ka direktīva veicina bērnu tiesības par tiem draudzīgu tiesu sistēmu. Tāpat arī 9. apsvērumu, kurā norādīts, ka īpaša vērība ir jāpievērš bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie, jo svarīgi ir saglabāt šo personu attīstības potenciālu un spēju integrēties atpakaļ sabiedrībā.³⁸

Darba autore šajā nodaļā salīdzinās KPL spēkā esošo redakciju ar KPL paredzētajiem grozījumiem, kā arī analizēs KPL jauno grozījumu atbilstību Direktīvai 2016/800.

2.1. Nepilngadīgo noziedzīgo nodarījumu cēloņi

Latvijas bērnu un pusaudžu problēmu risinājums ietekmē Latvijas nākotni. Ir svarīgi nodrošināt bērniem attīstības iespējas dažādās sfērās un socializācijas procesus. Bērnu izglītošanai, pilnveidošanai un attīstībai ir jāpievērš liela uzmanība gan sabiedrībai, gan valstij, jo šī paaudze ir valsts nākotne. Mūsu sabiedrības kvalitāte rītdien ir atkarīga no tā, cik veiksmīgi bērns tiek audzināts un izglītots šodien, tādēļ ir svarīgi jau agrā bērna vecumposmā atpazīt uzvedības normas, kas sabiedrībā nav pieņemamas, lai tās tiktu novērstas un nākotnē bērnam nebūtu jāsaskaras ar likuma pārkāpšanu.³⁹

Mūsdienās bērni ir tendēti uz materiālu lietu iegūšanu, svarīgākais bērnam ir justies novērtētam savu draugu kompānijā, tādejādi bērns šajā kompānijā pašapliecinās. Autore uzskata, ka viens no nepilngadīgo noziedzību sekmējošiem faktoriem ir nepilnvērtīga un bezmērķīga laika pavadīšana ar vienaudžiem. Nepilngadīgo noziedzības cēloņi ir dažādi, visbiežāk tiek minēti tādi faktori kā slikta materiālā situācija, nelabvēlīgi ģimenes apstākļi, zems nepilngadīgā pašvērtējums, alkoholisms un narkomānija, grūtības saskarsmē gan ar

³⁶ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [09.03.2018.]

³⁷ Guntis Ščerbinskis: Kriminālprocess kļūs pusaudžiem saudzīgāks. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=293394> [aplūkots 09.03.2018.]

³⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Pieņemta 11.05.2016. [18.03.2018.]

³⁹ Kronberga I. 2016, 201.lpp.

vienaudžiem, gan pieaugušajiem, kā arī izpratnes trūkums par sociālajām vērtībām un normām.⁴⁰

Pamats veiksmīgai bērna socializācijai ir ģimene. Jau no dzimšanas ģimene lielā mērā ir tā vieta, kur veidojas cilvēka uzvedība. Ģimenē bērns gūst mierinājumu neveiksmēs, gūst spēkus veiksmīgam darbam, bērns ģimenē aizsāk savu dzīvi, turklāt no ģimenē esošā stāvokļa ir atkarīga arī bērna tālākā dzīve.⁴¹ Nelabvēlīga apkārtējā vide, ko bērniem sniedz vecāki, piemēram, pārmērīga vecāku aizraušānās ar alkoholu, vardarbība ģimenē un antisociāls dzīvesveids kopumā, ko ikdienā redz bērns, noved pie bērna vēlmes uzturēties ārpus mājās nevis pavadīt savu laiku kopā ar ģimeni.⁴²

Būtiski ir arī novērst iespējamās riska situācijas bērna dzīvē, jo bieži vien šādi bērni kļūst par citu personu prettiesisko darbību upuriem, tai skaitā cieš gan no fiziskās, gan no emocionālās vardarbības.⁴³ Un būtiskākais ir tas, ka bērni no vardarbības cieš ģimenē, kur bērnam ir jājūtas visdrošāk, taču bērns savā dzīvesvietā jūtās nobijies. To apliecina arī spriedums, kurā vecākiem tika atņemtas aprūpes tiesības pār viņu 4 bērniem. Lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu tika pieņemts uz aizdomu pamata par emocionālo, fizisko un seksuālo vardarbību, kas vēlāk neapstarpinājās, taču bērni bija cietuši no emocionālās un fiziskās vardarbības, ko apstiprināja arī psihologs. Meitenes tika pērtas ar siksnu, ja meitenes neklausīja tās tika ieslēgtas tumšā tualetē.⁴⁴ Pēc sprieduma analīzes, autore secina, ka vardarbība kā bērnu audzināšanas metode iepriekš minētajā ģimenē tika izmantota ik palaikam. No sprieduma izriet, ka arī vecāku savstarpējās attiecības bija konfliktējošas, kuras vecāki risināja ar lamu vārdiem un vardarbību bērnu priekšā. No Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10. panta izriet, ka bērnam ir tiesības uz labvēlīgu sociālo vidi un uz tādiem dzīves apstākļiem, kas nodrošina pilnvērtīgu gan fizisko, gan intelektuālo attīstību. Tātad vecākiem ir jāspēj bērnam nodrošināt labvēlīga vide viņa attīstībai. Turklāt šā likuma 9. panta 2.daļa paredz, ka cietsirdīga izturēšanās pret bērnu, viņa mocīšana, fiziska sodīšana, tāpat arī cieņas un goda aizskaršana ir aizliegta. Likums par šādu vecāku rīcību paredz atbildību. Vardarbība ģimenē negatīvi ietekmē bērna emocionālo stāvokli un vēlmi neuzturēties savā dzīvesvietā.

⁴⁰ Rudzītis K. 2000, nr.30. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/11610-par-nepilngadigo-kriminalatbildibas-ipatnibam/> [27.03.2018.]

⁴¹ Autoru kolektīvs. 2001, 32.lpp.

⁴² Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācija. Kriminoloģija. Rīga: Nordik, 2004, 361.lpp.

⁴³ Kronberga I. 2016., 199.lpp.

⁴⁴ Administratīvā rajona tiesa Rīgas tiesu nams 22.03.2013. spriedums lietā Nr.A420573712, 3.1.p. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/22.03.2013/AL_2203_raj_A-02410-13_11.pdf [aplūkots 27.03.2018.]

Pētījuma⁴⁵ ietvaros veiktās aptaujas liecina, ka bērna labklājībai ģimenē vissvarīgākais ir sapratne un atbalsts, ko sniedz vecāki, kā arī ģimenē valdošās cieņas pilnās attiecības. Respondenti par svarīgu ir atzinuši arī stabilu finansiālo situāciju un bērna fizisko un emocionālo veselību. No pētījumā veiktajām aptaujām ir secināms, ka bērna labklājību ģimenē neietekmē tādi apstākļi kā vecāku pārticības līmenis, jo lielāks tas ir, jo labāk ir bērnam, kā arī tas, ka vecāki bērnam nodrošina visu, ko uzskata par vajadzīgu. Arī autore uzskata, ka bērna labklājību ģimenē neietekmē liela pārticība un vecāku iespēja bērnam nodrošināt visu, ko bērns vēlas, svarīgākais priekš bērna ir laiks, ko vecāki spēj atvēlēt, lai komunicētu par bērnam svarīgām lietām. Tieši komunikācija un uzticība ir tas, kas ir nepieciešams bērna un vecāku attiecībās.

Autore uzskata, ka arī vecāku laika trūkums, kas mūsdienu attīstītajā pasaulē ir sastopams ik dienu, ir uzskatāms par vienu no apstākļiem, kas nelabvēlīgi ietekmē bērnu. Vecāki ir aizņemti ar rūpēm, lai bērnam tiktu nodrošināts viss nepieciešamais, lai bērns, materiālā ziņā, neatšķirtos no saviem vienaudžiem, taču bieži vien vecāki aizmirst, ka tieši viņu rūpes par bērnu un pilnvērtīga bērna audzināšana ir svarīgākais bērna socializācijai.

Pēc darba autores domām, slikta materiālā situācija un nelabvēlīga sociālā vide, nepilngadīgo noved pie viņam iespējamās izejas meklēšanas. Bērns ilgstoši atstāj savu dzīvesvietu, ārpus mājas atrazdamas savas domubiedru grupas, draugus un sastopas ar nekontrolēta dzīvesveida iespējām, tādējādi paaugstinot risku iesaistīties kriminālajā vidē, jo bērnam ilgstoši atrodies prom no mājām ir vajadzīgi līdzekļi, lai nodrošinātu savu eksistenci, tos viņi nodrošina, piemēram, izdarot zādzības vai ubagojot uz ielas. Bērna bēgšanai no mājām ir jāpievērš liela uzmanība, jo tas norāda, ka bērnam veidojas antisociāla uzvedība, kas tālākā nākotnē bērnu var novest pie likuma pārkāpšanas.⁴⁶

Viena no izplatītākajām sociāli nelabvēlīgajām parādībām Latvijā ir alkoholisms. Arī nepilngadīgo vidū notiek pārmērīga alkohola lietošana, pārsvarā nepilngadīgo vidū alkohols tiek lietots atpūšoties kompānijās ar vienaudžiem, viņi uzskata, ka iespēja izklaidēties ir saistāma ar alkohola lietošanu.⁴⁷ Darba autore uzskata, ka alkohola lietošana nepilngadīgo vidū ir saistīta ar vēlmi pašapliecināties, alkohols pusaudžim sniedz drosmi, lai gan drosme alkohola reibumā ir mānīga, un rada ilūziju, ka tieši alkohola lietošana palīdzēs tam atrisināt problēmas. Alkohola reibuma stāvoklī nepilngadīgais uz brīdi aizmirst visu slikto, kas notiek ģimenē, iespējams arī mācību iestādē.

⁴⁵ Ilona Kronberga: Samazinot riskam pakļauto bērnu skaitu: agrīnās iejaukšanās pieeju modelēšana. Pieejams: http://providus.lv/article_files/3054/original/PROVIDUS.pdf?1443609326 [aplūkots 19.03.2018.]

⁴⁶ Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācija. 2004, 362.lpp.

⁴⁷ Ibid.

Pētījums⁴⁸ norāda, ka Latvijā alkohola lietošana ir izplatīta, un ka praktiski visi skolēni, vecumā no 15 līdz 16 gadu vecumam, vismaz vienu reizi ir mēģinājuši kādu alkoholisko dzērienu. Tātad secināms, ka personām vecumā no 15 līdz 16 gadiem ir pieejams alkohols, lai arī alkoholu persona var iegādāties, sasniedzot 18 gadu vecumu. Lai, tiktu novērsti šādi gadījumi, valstij ir jādomā risinājumi, ir jāiesaistās arī sabiedrībai, jo nepilngadīgās personas ir daļa no tās. Šis ir viens no tiem apstākļiem, kura risināšanā ir jāiesaistās sabiedrībai. Nereti tieši pārdevēja bezatbildība ir iemesls, tam, ka nepilngadīgais pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas, spēj iegādāties alkoholu.

Ja persona, būdama nepilngadīga, veic, kādu noziedzīgo nodarījumu, pirmkārt atbildība ir jāuzņemas personas vecākiem, jo tieši vecāki ir tie, kas bērnu audzina un izglīto par dažādām sociālajām normām sabiedrībā, par sabiedrībā pieņemto, vecāki ieaudzina bērnam vērtības un ar savu piemēru rāda piemēru bērnam, tādēļ, piemēram, alkohola lietošana bērnam šķiet pavisam normāla, ja šāds piemērs tiek rādīts arī ģimenē. Vecāku radītais priekšstats nepilngadīgā tālākajā dzīvē ir ļoti svarīgs.

Būtiski ir apzināties, ka nepilngadīgās personas veiktais likumpārkāpums norāda uz iepriekšēju bērna interešu neievērošanu un tiesību pārkāpšanu. Līdz likumpārkāpuma izdarīšanai bērnu noved aprūpes trūkums, nevēlēšanās saprast un apmierināt bērna vajadzības un apkārtesošo pieaugušo personu vienaldzība.⁴⁹

2.2. Nepilngadīgās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību tiesības un pienākumi

KPL 20. pantā ir ietverts viens no pamatprincipiem – tiesības uz aizstāvību, kas izpaužas, kā, tiesības zināt kāda nodarījuma izdarīšanā persona tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta. Tiesības uz aizstāvību ir jebkurai personai, par kuru ir izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā veikusi noziedzīgu nodarījumu. No tā izriet, ka nepilngadīgai personai, par kuru ir izteikts pieņēmums, vai apgalvojums, kad tā ir veikusi noziedzīgu nodarījumu, ir tādas pašas tiesības kā pilngadīgai personai, pret kuru ir izteikts pieņēmums vai apgalvojums kā noziedzīga nodarījuma izdarītājam. Jāpiemin, ka ar gaidāmajiem grozījumiem ir iecerēts papildināt KPL 12. pantu ar 3.¹ daļu, kura garantēs, ka kriminālprocesā, kurā iesaistīts

⁴⁸ Slimību profilakses un kontroles centrs: Atkarību izraisošo vielu lietošana iedzīvotāju vidū. Pieejams: https://www.spkc.gov.lv/upload/Petijumi%20un%20zinojumi/Atkaribu%20slimibu%20petijumi/gps2015_final_ar_isbn.pdf [aplūkots 20.03.2018.]

⁴⁹ Andrejs Judins: Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf> [aplūkots 27.03.2018.]

nepilngadīgais, tiek veikts, ievērojot nepilngadīgā vecumu, briedumu un jebkādas īpašās vajadzības.⁵⁰

No KPL 59. panta izriet aizstāvības īstenošanas pamats, kas ir rakstveidā izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un atkarībā no iegūtajiem pierādījumiem persona var iegūt tādus procesuālos statusus kā persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais un apsūdzētais. Šos procesuālos statusus var iegūt arī nepilngadīgā persona. Svarīgi pieminēt to, ka nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, aizstāvja piedalīšanās procesā ir obligāta. KPL 60. pantu, sakarā ar iecerētajiem grozījumiem, ir paredzēts papildināt ar 1.¹ daļu šādā redakcijā:

Tiesības uz aizstāvību ir arī personai, kuras izdarītā darbība atbilst Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, bet persona, savas mazgadības dēļ, nav saucama pie kriminālatbildības. Šādai personai ir tādas pašas tiesības uz aizstāvību, kā personai, pret kuru uzsākts process.⁵¹ No KPL 60. panta papildinājuma izriet, ka tiesības uz aizstāvību iegūst arī persona, pret kuru nav iespējams uzsākt kriminālprocesu, jo persona nav sasniegusi 14 gadu vecumu, tātad persona nav kriminālatbildības subjekts.⁵²

Personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā ir uzskaitītas KPL 60.² pantā. Šajā pantā uzskaitītās tiesības ir katrai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību neatkarīgi no personas procesuālā statusa. Spēkā esošajā redakcijā, pantā nebija atsevišķi regulētas nepilngadīgā, kam ir tiesības uz aizstāvību tiesības, taču jaunie likuma grozījumi paredz panta papildināšanu ar 3.¹ daļu šādā redakcijā:

Papildus tiesībām, kas noteiktas panta pirmajā un trešajā daļā, nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, ir šādas tiesības:

- 1.) Procesuālajās darbībās piedalīties kopā ar pārstāvi vai uzticības personu;
- 2.) tiesības uz īpašiem pasākumiem privātās dzīves aizsardzībai;
- 3.) saņemt individuālu novērtējumu;
- 4.) tiesības uz brīvības atņemšanai alternatīvu procesuālo piespiedu līdzekļu primāru piemērošanu;
- 5.) tiesības uz īpašu apiešanos brīvības ierobežošanas laikā.⁵³

⁵⁰ Likumprojekts “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkots 18.03.2018.]

⁵¹ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a#_ftn6#b [aplūkots 28.03.2018.]

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

Šīs tiesības, kas ir noteiktas 3.¹ pantā, tiks konkrēti formulētas, lai procesa virzītājs zinātu, kas ir jāatbild un jāizskaidro, un kas procesa virzītājam tieši ir jānodrošina attiecībā uz KPL 60.² panta papildināto 3.¹ daļu, tātad tiks noteikti kādi ir īpašie pasākumi privātās dzīves aizsardzībai, no kā un par ko ir tiesības saņemt individuālu novērtējumu, kāda apiešanās ir uzskatāma par īpašu apiešanos.⁵⁴

Procesuālajās darbībās piedalīties kopā ar pārstāvi un uzticības personu paredz Direktīvas 2016/800 5. pants, kurš nosaka, ka informācija ko bērnam ir tiesības saņemt, piemēram, ja bērns ir atzīstams par aizdomās turēto vai apsūdzēto, persona nekavējoties tiek informēta par viņa tiesībām. Šāda informācija pēc iespējas ātrāk jāsniedz arī personai, kam ir vecāku atbildība, vai arī citam atbilstīgam pieaugušajam, kuru norādījis ir bērns un kompetenta iestāde ir to apstiprinājusi, turklāt Direktīvas 15. pants nosaka, ka bērnam ir tiesības, uz to, ka tiesas sēžu laikā, procesā, kurā iesaistīts bērns, viņu pavadā persona, kam ir vecāki atbildība, vai cita atbilstīgā persona. 15. panta 4.punkts norāda, ka persona, kam ir vecāku atbildība, bērnu var pavadīt arī procesa posmos, kas nav tiesas sēdes, ja tas ir bērna interesēs un minētā persona nekaitēs kriminālprocesam.⁵⁵

Darba autore uzskata, ka 60.² panta papildināšana ar daļu 3.¹, kas ir speciāli paredzēta nepilngadīgajiem, kam ir tiesības uz aizstāvību, kurā būs iekļauts punkts par nepilngadīgā tiesībām procesuālajās darbībās, piedalīties kopā ar uzticības personu ir ļoti svarīgs, jo nepilngadīgajam jāspēj nodrošināt vidi, kurā tie justos droši. Autore uzskata, ka nodrošinot nepilngadīgajiem vidi, kurā tie jūtas droši, respektīvi, tiek pieaicināta uzticības persona, labvēlīgi varētu tikt ietekmēta arī procesa gaita, piemēram, nepilngadīgais vecāka klātbūtnē, jūdamies drošāk, spēj vieglāk komunicēt ar procesa virzītāju, kā piemēru var minēt tādu procesuālo darbību kā pratināšana.

KPL 60.² panta 3.daļas 2.punkts, kurš paredz, ka arī nepilngadīgajam aizdomās turētajam un aizturētajam, ir tiesības pieprasīt, lai par aizturēšanu paziņo viņa tuviniekiem, taču, veicot grozījumus 60.² pantā un ieviešot 3.¹ daļu, procesa virzītājam, pamatojoties uz Direktīvas 2016/800 5. panta 1.daļu, ir pienākums pēc iespējas ātrāk informāciju sniegt personai, kam ir vecāku atbildība. Procesuālajam ir jārealizē šīs nepilngadīgā tiesības.

⁵⁴ Priekšlikumi par grozījumiem likumprojektā “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” otrajam lasījuma. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/9170296C3968C4DFC225826A002D52AC?OpenDocument> [aplūkots 15.04.2018.]

⁵⁵ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a#_ftn6#b [aplūkota 28.03.2018.]

Punkta nepilngadīgā tiesības uz īpašiem pasākumiem privātās dzīves aizsardzībai nepieciešamība ir pamatojama ar Direktīvas 2016/800 14. pantu, kurš paredz, ka tiesas sēdes, kurās ir iesaistīti bērni, parasti ir slēgtas.⁵⁶

Nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesības saņemt individuālu novērtējumu, šāds grozījums ir ietvertas atbilstoši Direktīvas 2016/800 7. pantam. Individuālajā novērtējumā īpaši tiek ņemta vērā bērna personība un brieduma pakāpe, tiek vērtēts bērna sociālais un ģimenes stāvoklis, tāpat vērā ņem bērna ekonomisko stāvokli un jebkurus faktoros, kuru dēļ bērns būtu atzīstams par īpaši neaizsargātu. Šī novērtējuma mērķis ir atklāt bērna individuālās īpašības un apstākļus, lai kompetentā iestāde, piemēram, varētu noteikt vai ir jāveic kādi īpaši pasākumi, kas varētu dot labumu bērnam, kā arī svarīgi tas ir jebkāda lēmuma pieņemšanā kriminālprocesa ietvaros, tostarp nosakot arī sodu.⁵⁷

Ar punkta ieviešanu, kurā noteiktas nepilngadīgā tiesības uz brīvības atņemšanai alternatīvu procesuālo piespiedu līdzekļu primāru piemērošanu, ko paredz Direktīvas 2016/800 10. un 11. pants - nepilngadīgajai personai, nosakot brīvības atņemšanu, dalībvalstīm jānodrošina, ka jebkurā procesa stadijā, šo procesuālo līdzekli ierobežo uz īsāko atbilstīgo laikposmu, un kompetentajām iestādēm, ja tas ir iespējams, jāizmanto pasākumi, kas ir alternatīvi apcietinājumam.⁵⁸

Tiesības uz īpašu apiešanos brīvības ierobežošanas laikā ir noteiktas Direktīvas 2016/800 12. pantā, kurš reglamentā, ka nepilngadīga persona, kura, tikusi apcietināta vai aizturēta ir jānošķir no pieaugušajiem. Izņēmuma gadījumos, kad praksē tas nav iespējams, pastāv noteikums, kurš paredz, ka nepilngadīgo tur kopā ar pieaugušajiem tā, lai tas ir viņa interesēs.⁵⁹

Darba autore, analizējot iecerētos grozījumus, uzskata, ka no KPL šīs tiesības nepilngadīgajiem izriet, taču ir iecerēts tās konkrēti uzskaitīt, līdz ar to īpaši uzsverot uz nepilngadīgo, kam ir tiesības uz aizstāvību, interesēm un to aizsardzību.

Nepilngadīgajai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, gan kā aizturētajam, gan kā aizdomās turētajam, gan apsūdzētajam ir vispārīgās tiesības un pienākumi, kas ir noteikti KPL 63., 64., 66., 67., 70. pantā, taču šīs pamattiesības ir jebkurai personai, kura ir veikusi noziedzīgo nodarījumu, nepilngadīgajai speciālas tiesības un pienākumi šajos pantos nav minēti. KPL 60.² pantu ar grozījumiem ir paredzēts papildināt, ietverot šā panta 1. daļā 10. punktu, kurš regulēs,

⁵⁶ Ibid

⁵⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Pieņemta 11.05.2016. [aplūkota 28.03.2018.]

⁵⁸ Likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" anotācija. Pieejama:

http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#&#_ftn6#b [aplūkota 28.03.2018.]

⁵⁹ Ibid

ka personai ir tiesības lūgt, lai tiek nomainīts aizstāvis, ja aizstāvja līdzdalībai pastāv likumā noteiktie šķēršļi. Saskaņā ar KPL 71. panta 4.daļu, apsūdzētajam ir tiesības lūgt, lai viņam tiek nomainīts aizstāvis, taču šāds regulējums iztrūkst attiecībā uz aizdomās turēto un apsūdzēto pirmstiesas, apelācijas un kasācijas stadijā. Grozījumi paredz izslēgt no KPL 71. panta 4. daļu, ietverot šo daļu, KPL 60.² pantā tādējādi šāds tiesiskais regulējums tiks attiecināts uz visām kriminālprocesa stadijām.⁶⁰

Darba autore analizējot likumprojektu par grozījumiem KPL, tostarp skatot iecerētos grozījumus kopsakarā ar Direktīvu 2016/800 secina, ka KPL ar jaunajiem grozījumiem, ir paredzēts būtiski pasargāt nepilngadīgo intereses, psihisko stāvokli un pēc iespējas mazāk uz nepilngadīgo personu vērst procesuālos līdzekļus, kas uz nepilngadīgā attīstību varētu atstāt negatīvu iespaidu. Svarīgi ir atcerēties, ka persona, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu, un ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir uzskatāma par bērnu, kura intereses ir īpaši aizsargājamas, protams, nedz starptautiskie tiesību avoti, nedz nacionālie normatīvie akti neparedz bērna pilnīgu atbrīvošanu no kriminālatbildības, taču valstij tiek uzlikts pienākums radīt tādas iespējas un apstākļus, kas ir labvēlīgi bērna attīstībai.⁶¹

2.3. Nepilngadīgās personas interešu aizstāvība

Eiropas Savienības pamattiesību hartas 48. pants nosaka, ka tiesības uz aizstāvību tiek garantētas ikvienam apsūdzētajam.⁶² Tādējādi Latvijas Republikas KPL nosaka, ka jebkurai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir šo tiesību īstenošanu. Aizstāvība ir tāda procesuāla darbība, kuras laikā likumā atļautajiem paņēmieniem un līdzekļiem, tiek noskaidrota personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību attaisnojoši un atbildību mīkstinoši apstākļi un tiek sniegta personai nepieciešamā juridiskā palīdzība.⁶³ KPL paredz, lai nepilngadīgiem likumpārkāpējiem tiktu nodrošināta pilnvērtīga interešu aizstāvība, paredzēti ir nepilngadīgo aizstāvības un pārstāvības institūti.⁶⁴

⁶⁰ Ibid

⁶¹ Andrejs Judins: Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf> [aplūkots 28.03.2018.]

⁶² Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta: Strasbūra 12.12.2007. [26.10.2012.red.]

⁶³ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 2000, 14.lpp.

⁶⁴ Āboltiņa J. 2010, nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/219927-pirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiem/> [27.03.2018.]

Augstākā tiesa lietā nr. SKK–J-572/2015 atzina, ka viens no tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanas instrumentiem ir tiesības uz advokāta palīdzību personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.⁶⁵

Persona tiesības uz aizstāvību var īstenot pati vai uzaicināt par aizstāvi personu pēc savas izvēles. KPL nosaka, ka aizstāvis ir Latvijā praktizējošs advokāts, kas kriminālprocesa ietvaros īsteno personas aizstāvēšanu, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Par aizstāvi var būt:

1. Zvērināts advokāts;
2. Zvērināta advokāta palīgs;
3. Tāds Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, kurš ir ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā Eiropas Savienības dalībvalstī;
4. Ārvalsts advokāts (izņemot šīs daļas 3. punktā minēto) saskaņā ar Latvijas Republikai saistošu starptautisko līgumu par juridisko palīdzību.

KPL likums nosaka arī gadījumus, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, tātad aizstāvis procesā piedalās neatkarīgi no personas gribas. Šajā sakarā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumā, kurā 17 gadus vecā persona, kura tika apsūdzēta par slepkavību un laupīšanu, policijas iecirknī ieradās kopā ar tēvu. Nepilngadīgais tika aizvests uz atsevišķu telpu, lai personu varētu nopratināt, procesuālās darbības veikšanas brīdī nepilngadīgajam klāt nebija ne tēvs, ne advokāts. Persona tika pratināta 30-40 minūtes, un to darīja 6 policijas darbinieki. Lai arī persona teica, ka neko neatceras no tās dienas vakara, kad noziedzīgais nodarījums tika veikts, pratināšana tāpat turpinājās. Tad viena no personām, kura veica procesuālo darbību paziņoja tēvam, ka viņa dēls ir atzinies noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. ECT atzina, ka, ņemot vērā personas vecumu, nevar pieņemt, ka persona ir informēta par savām tiesībām uz likumisku aizstāvību. Tāpat arī ir maz ticams, ka nepilngadīgais spēja objektīvi novērtēt sekas, kas tiks radītas ar nopratināšanu bez advokāta palīdzības, lai gan procesuālo darbību veicējs ļāva nepilngadīgajam vērsties pie advokāta pēc palīdzības, tas nebija personu informējis, ka, viņam ir tiesības lūgt, lai viņam tiek piešķirts advokāts bez maksas, tāpat arī nebija pierādījumu, ka tēvs vai dēls ir konkrēti teikuši, ka viņi ir atteikušies no advokāta palīdzības.⁶⁶ ECT atzina, ka ir pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 3.daļas c punkts jeb ja personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību trūkst līdzekļi, lai varētu algot sev aizstāvi, personai ir tiesības saņemt nozīmēta aizstāvja palīdzību bez maksas.⁶⁷ Autore uzskata, ka iepriekš minētais tiesas spriedums vel vairāk pamato, ka kriminālprocesuālo darbību

⁶⁵ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums 15.10.2015. Lietā nr. SKK-J-572/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3668> [aplūkots 1.04.2018.]

⁶⁶ ECT 11.12.2008. spriedums lietā Panovits pret Kīpru (iesnieguma Nr.4268/04)

⁶⁷ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [08.04.2018.]

veikšanas laikā ar nepilngadīgo, kuram ir tiesības uz aizstāvību, aizstāvja klātbūtne ir obligāta, lai nepilngadīgā tiesības un intereses tiktu ievērotas likumā noteiktajā apmērā.

KPL 83. pants nosaka, ka viens no gadījumiem, kad aizstāvja piedalīšanās ir obligāta, ja tiesības uz aizstāvību ir nepilngadīgai personai. Būtiski ir tas, ka KPL 83. pantā minētajām personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, nav tiesību atteikties no aizstāvja, šāda darbība procesa virzītājam nav saistoša. Saskaņā ar Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 19. panta 2.daļu, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav vienojusies ar aizstāvi, tad aizstāvi uzaicina procesa virzītājs. Procesu virzītājs, par aizstāvja nepieciešamību kriminālprocesā, paziņo attiecīgās tiesas darbības teritorijas zvērinātu advokātu vecākajam, kurš, ne vēlāk kā triju darbdienu laikā, paziņo procesa virzītājam par konkrēta advokāta piedalīšanos kriminālprocesā. Procesuālu darbību neatliekamai veikšanai, procesa virzītājs uzaicina advokātu atbilstoši advokātu dežūru grafikam. Autore uzskata, ka nepilngadīgais, kuram ir tiesības uz aizstāvību nevar no aizstāvja atteikties, tāpēc, ka personai, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu, nav pilna kriminālprocesuālā rīcībspēja, līdz ar to, lai pilnvērtīgu tiktu nodrošinātas personas tiesības, nepilngadīgajam ir vajadzīgs aizstāvis, turklāt nepilngadīgais var nezināt savas tiesības un darbībās, kuras veic procesa virzītājs apjukt.

Būtisks ir KPL 81. pants, kurā noteiks, ja ar aizstāvi nav noslēgta vienošanās par aizstāvību, vai ja aizstāvis, ar kuru ir noslēgta vienošanās, nevar ierasties, lai tiktu veiktas procesuālās darbības, procesa virzītājs aizstāvi uzaicina, lai tiktu veiktās tādas procesuālās darbības kā izmeklēšanas darbības, kurās ir iesaistīts aizturētais, lēmuma par personas atzīšanu par aizdomās turēto paziņošanā, kā arī šīs personas pirmajā nopratināšanā vai ar drošības līdzekļa piemērošanu saistīto jautājumu izskatīšanā pie izmeklēšanas tiesneša. KPL 81. pantu ar grozījumiem paredzēts papildināt ar 3. daļu, kas izteikta šādā redakcijā: “Procesa virzītājs 81. panta 2. daļā noteiktajā kārtībā uzaicina aizstāvi, ja nepieciešams veikt izmeklēšanas darbības, kurās piedalās nepilngadīgā persona un nepilngadīgās personas aizstāvis, ar kuru noslēgta vienošanās par aizstāvību, nevar ierasties tuvāko četru stundu laikā.”⁶⁸

KPL 85. pants nosaka, ka tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību ir personai, kurai KPL 83. panta 1.daļa nosaka obligātu aizstāvja piedalīšanos procesā, tātad arī nepilngadīgai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Autore uzskata, ka KPL 85. pantam vajadzētu būt izteiktam konkrētāk attiecībā KPL 83. panta subjektiem, kuriem ir tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību. Tāpēc autore piedāvā KPL 85. pantu izteikt šādā redakcijā: “Neatkarīgi no personas mantiskā stāvokļa, no samaksas par valsts nodrošinātā

⁶⁸ Priekšlikumi par grozījumiem likumprojektā “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” otrajam lasījuma. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/9170296C3968C4DFC225826A002D52AC?OpenDocument> [aplūkots 15.04.2018.]

aizstāvja palīdzības tiek atbrīvotas KPL 83. panta subjekti, kuriem ir tiesības uz aizstāvību, šādā gadījumā samaksa par aizstāvja palīdzību tiek segta no valsts līdzekļiem.” Autore uzskata, ka šāda panta redakcija novērstu pārpratumus tam, ka persona varētu nezināt, ka viņai ir tiesības uz advokāta palīdzību, kuram samaksa tiek segta no valsts līdzekļiem.

KPL 86. pants nosaka, ka nepilngadīgas personas aizstāvim ir visas tās tiesības, kādas ir viņa aizstāvamajai personai attiecīgajā procesā, kā arī tādas tiesības, kā likumā noteiktajā kārtībā pieprasīt ziņas, kas ir nepieciešamas personas aizstāvēšanai, piedalīties aizstāvamās personas nopratināšanā procesa veidam atbilstošajā kārtībā, piedalīties izmeklēšanas darbībās, kuru veikšanu ir lūgusi persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību vai kuru veikšanu lūdzis aizstāvis, kā arī piedalīties izmeklēšanas darbībās, kurās persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir tiesīga piedalīties, bet to nedara, iepazīties ar visiem lietas materiāliem no apsūdzības izsniegšanas brīža un saņemt šo materiālu kopijas, uzstāties tiesu debatēs un iesniegt pieteikumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem lietas apstākļiem.

Svarīgi ir tas, ka aizstāvis rīkojās aizstāvamās personas interesēs, nevis aizvieto aizstāvamo personu. Procesuālajās darbībās, kurās aizstāvamais pauž savu subjektīvo viedokli, aizstāvamā persona pārstāv sevi pati. Pie šādām procesuālajām darbībām būtu pieskaitāmas tādās darbības kā:

- 1) attieksmes izteikšanā pret aizdomām vai apsūdzību;
- 2) liecību sniegšanā;
- 3) vienkāršāka procesa izvēlē;
- 4) pēdējā vārdā.

Darba autore uzskata, ka likumdevējs, noteicot obligātā aizstāvja piedalīšanos bez iespējas no aizstāvja atteikties kriminālprocesā, kurā tiesības uz aizstāvību ir personai, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu, ir vērtējis gan personas vecumu, gan visos īpašos apstākļus, kas ir, saistīti ar nepilngadīgo personu, jo, analizējot likumu, var secināt, ka nepilngadīgā tiesību un interešu aizstāvībai ir pievērsta liela uzmanība.

2.4. Nepilngadīgās personas interešu pārstāvība

Nepilngadīgas personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību pilnvērtīgai tiesību un interešu nodrošināšanai, KPL 89. pants paredz, nepilngadīgās personas pārstāvja piedalīšanos kriminālprocesā. KPL 89. panta 2. daļa paredz, ka par nepilngadīgās personas pārstāvi var būt:

- 1.) viens no likumiskajiem pārstāvjiem (māte, tēvs, aizbildnis, aizgādnis);

2.) viens no vecvecākiem, pilngadību sasniegušais brālis vai pilngadību sasnieguši māsa, ja nepilngadīgais, kuram ir tiesības uz aizstāvību dzīvojis kopā ar kādu no tuviniekiem, un tas par viņu rūpējies;

3.) bērnu tiesību aizsardzības institūcijas pārstāvis;

4.) nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kura veic bērnu tiesību aizsardzības funkciju.

KPL 89. panta 3. daļa nosaka, ka pārstāvim ir ļauts kriminālprocesā piedalīties ar procesa virzītāja lēmumu, tāpat arī pārstāvis procesā tiek nomainīts ar procesa virzītāja lēmumu, kas var tikt uzrakstīts arī rezolūcijas veidā. Lemjot jautājumu par pārstāvja piedalīšanos kriminālprocesā, procesa virzītājs lemj, ievērojot KPL 89. panta 2. daļā minēto secību, par konkrēto personu iespēju un patiesu vēlēšanos aizsargāt nepilngadīgā intereses. Pārstāvim piedalīties procesā ir atļauts no brīža, kad nepilngadīgais ir ieguvis tiesības uz aizstāvību un pieņemts lēmums par nepilngadīgā pārstāvja piedalīšanos. KPL 89. panta 5. daļa nosaka, ka lēmums par pārstāvja piedalīšanos ir jāpieņem nekavējoties, bet ne vēlāk kā triju darba dienu laikā. Šā panta 1. daļā iekļauts, ka pārstāvis “var piedalīties”, taču no panta 5. daļas, izriet, ka pārstāvja dalība procesā ir obligāta.⁶⁹ Šāda neprecizitāte KPL vēl joprojām nav novērsta. Šā panta 6. daļa norāda, ka pārstāvja līdzdalība procesā izbeidzas ar pārstāvamā pilngadību.

Iepriekš minētie grozījumi, būtiski mainīs KPL 89. pantu, šī panta nosaukumu ir iecerēts izteikt šādā redakcijā: “Nepilngadīgā pārstāvis un uzticības persona”. Grozījumi paredz arī no likumiskajiem pārstāvjiem izslēgt aizgādni, jo saskaņā ar Civillikumu, aizgādņība tiek nodibināta, piemēram pār personām ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem, vai pār personām izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves dēļ, nevis pār nepilngadīgām personām. Tāpat paredzēts izslēgt 89. panta 2. daļas 3. un 4. punktu, taču līdz ar šo punktu izslēgšanu pantu paredzēts papildināt ar 1.¹ daļu šādā redakcijā: “Lemjot par personas atzīšanu par pārstāvi, procesa virzītājs ņem vērā pārstāvja iespējas un vēlēšanos patiesi aizsargāt nepilngadīgā intereses, kā arī vērtē pārstāvja atbilstību procesa mērķa sasniegšanai. Par pārstāvi nevar būt persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais vai apsūdzētais.” Kā arī pantu ir paredzēts papildināt ar daļām 2.¹ un 2.². Šajās daļās tiek dota norāde, kādā secībā nepilngadīgajam tiek izvēlēts pārstāvis, panta 2.¹ daļa paredz, ka, ja nav iespējams sasniegt KPL 89. panta 2. daļā minētās personas, vai ja šīs personas atsākās būt par nepilngadīgā pārstāvi, vai procesa virzītājs personu neatzīst par pārstāvi, pamatojoties uz 1.¹ daļu, tad procesa virzītājs par pārstāvi var atzīt citu pilngadīgo personu, kuru norāda nepilngadīgā persona. Turklāt no 2.² daļa izriet, ka, ja par pārstāvi nav atzīta persona saskaņā ar KPL 89. panta 2. daļu vai 2.¹ daļu, tad

⁶⁹ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma attīstība: 01.06.2009.-30.06.2009. Kriminālprocesa likuma grozījuma komentāri – kriminālprocesā iesaistītās personas. Speciālā procesuālā aizsardzība. Pierādījumi un izmeklēšanas darbības. Grām.: Kriminālprocess. Raksti 2005.-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 225.lpp

par pārstāvi tiek atzīts, bērnu tiesību aizsardzības institūcijas vai tādas nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kurš veic bērnu tiesību aizsardzības funkciju. Paredzēts KPL 89. pantam pievienot 7. daļu, kas izteikta šādā redakcijā: “Ar procesa virzītāja atļauju, nepilngadīgajam ir tiesības piedalīties procesuālajās darbībās kopā ar uzticības personu, ja vien šī persona nav iesaistīta kriminālprocesā.”⁷⁰

Darba autore salīdzinot spēkā esošo likuma redakciju ar iecerētajiem grozījumiem, secina, ka likumdevējs, papildinot pantu 1.¹ daļu, tāpat arī 2.¹ un 2.² daļu ir vēlējies pēc iespējas nepilngadīgajai personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību izvēlēties tādu pārstāvi, ar ko viņam ir emocionāla saikne, priekšroka tiek dota personai, kas viņam var sniegt atbalstu un likt justies droši, kā, piemēram, likumiskie pārstāvji, vecvecāki vai pilngadīga persona, kuru norāda pats nepilngadīgais, turpretī bērnu tiesību aizsardzības institūcijas vai nevalstiskās organizācijas pārstāvis nepilngadīgajam, kam ir tiesības uz aizstāvību tiek, iecelts tikai tad, ja par pārstāvi netiek atzīts viens no nepilngadīgā likumiskajiem pārstāvjiem, vecvecāki vai nepilngadīgā norādītā pilngadīgā persona.

KPL 90. pants nosaka, kādas tiesības aizstāvības realizēšanai ir nepilngadīgās personas pārstāvim. Nepilngadīgās personas pārstāvis ir tiesīgs:

- 1.) zināt pārstāvamā procesuālo statusu un no šī statusa izrietošās tiesības;
- 2.) saņemt lēmumu kopijas, kas nosaka pārstāvamā statusu, un saņemt informāciju par savām un pārstāvamā tiesībām;
- 3.) iepazīties ar kriminālprocesa reģistru un pieteikt noraidījumus amatpersonām, kas ierakstītas reģistrā;
- 4.) iesniegt sūdzības par amatpersonu lēmumiem un rīcību kā arī pieteikt lūgumus tādā pašā kārtībā kā pašam pārstāvamajam;
- 5.) ja pēc pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas nepilngadīgajam tiek piemērots, ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis, saņemt tiesai nododamās krimināllietas materiālu kopijas, kas attiecas uz pārstāvamajam izvīrīto apsūdzību un viņa personību, ja vien tas nav izsniegta agrāk, vai iepazīties ar šiem materiāliem ar prokurora piekrišanu;
- 6.) saņemt informāciju par krimināllietas iztiesāšanas laiku un vietu jebkuras instances tiesā;
- 7.) piedalīties slēgtās tiesas sēdēs;
- 8.) tādā pašā kārtībā kā aizstāvis, iepazīties ar tiesas nolēmumiem;
- 9.) pārsūdzēt tiesas nolēmumus tādā pašā apjomā un kārtībā kā pašam pārstāvamajam;

⁷⁰ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkots 28.03.2018.]

10.) uzaicināt aizstāvi aizstāvības tiesību realizācijai;

Kā arī KPL 90. panta 2.daļa nosaka, ka pārstāvis var piedalīties tajās procesuālajās darbībās, kurās piedalās pārstāvamais, taču, lai pārstāvis varētu piedalīties šajās procesuālajās darbībās ir vajadzīga procesa virzītāja piekrišana.

Ar grozījumiem iecerēts izslēgt no 1. daļas 2.punkta vārdus “un pārstāvamā”, kā arī papildināt pantu ar 2.¹ daļu, kurā būtu norādīts, ka pārstāvis ir tiesīgs saņemt rakstveida informāciju un šīs informācijas izskaidrojumu par pārstāvamā tiesībām.⁷¹ KPL 90. pantu papildināt ar daļu 2.¹ ir pamatota ar Direktīvu 2016/800 5. panta 1.punktu, kurš nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka informāciju ko bērnam ir tiesības saņemt, piemēram, par tiesībām saņemt advokāta palīdzību, par tiesībām un informācijas sniegšanu personai, kam ir vecāku atbildība, par tiesībām uz privātās dzīves aizsardzību, par tiesībām, ka procesa stadijās viņu pavada persona, kuram ir vecāku atbildība, šāda informācija pēc iespējas ātrāk sniedzama personai, kurai ir vecāku atbildība. Turklāt KPL 60.² panta 4. daļa nosaka, ka personai, tiklīdz tā ieguvusi tiesības uz aizstāvību, nekavējoties rakstveidā tiek izsniegta, un ja nepieciešams, arī izskaidrota informācija par pantā minētajām pamattiesībām, taču KPL 90. pants neregulē arī pārstāvja tiesības saņemt rakstveida informāciju par pārstāvamā tiesībām. Ar grozījumiem paredzēts, lai šī norma paredz arī nepilngadīgās personas pārstāvim saņemt rakstveida informāciju par pārstāvamā tiesībām, tāpat kā KPL 60.² panta 4.daļa paredz šādas tiesības pārstāvamajam.⁷²

⁷¹ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkots 28.03.2018.]

⁷² Likumprojekts “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkota 28.03.2018.]

3. NEPILNGADĪGĀ PERSONA KĀ CIETUŠAIS KRIMINĀLPROCESĀ

KPL būtība vērsta uz to, lai tiktu nodrošināta tiesiskā kārtība un likumība valstī, respektīvi, tiktu aizsargātas gan sabiedrības, gan indivīda intereses. Cietušo tiesību un likumīgo interešu nodrošināšana veicina taisnīguma atjaunošanu sabiedrībā.⁷³ Turklāt krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums paredz taisnīgu mērķi un rezultātu, kā arī taisnīgu veidu, kādā līdz tam nonāk. Taisnīgumu var saskatīt tur, kur par vienlīdzīgi svarīgām tiek atzītas visu iesaistīto personu likumīgās intereses. Svarīgi arī nodrošināt personām, kuras kādu īpašu iemeslu dēļ nevar realizēt savas tiesības un intereses, papildus nodrošināt procesuālās garantijas.⁷⁴

KPL jēdziens “cietušais” tiek lietots divējādi – gan kā faktiski noziedzīgā nodarījumā cietusī persona, gan kā cietušais, kurš, ir kriminālprocesa dalībnieks, kura statuss ir kriminālprocesuāli reglamentēts. Ne visas personas, kuras ir cietušas noziedzīgā nodarījumā, ir arī cietušie kriminālprocesuālā nozīmē. Persona par cietušo kriminālprocesā tiek atzīta ar īpašu lēmumu. Tātad personai, kura ir, cietusi noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības izlemt vai tā vēlas būt par cietušo procesuālā izpratnē. Persona, kura ar procesa virzītāja īpašu lēmumu ir atzīta par cietušo, var ieņemt aktīvu pozīciju kriminālprocesā.⁷⁵

KPL 95. pants nosaka, ka kriminālprocesā par cietušo var būt fiziska vai juridiska persona, kurai ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu ir radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Cietušais ir aktīvais un lietā visvairāk ieinteresētais procesa dalībnieks, kuram līdz ar to ir noteikts procesuālais stāvoklis – pienākumi, tiesības un atbildība.⁷⁶ Atzīt personu par cietušo var tikai ar pašas personas vai tās pārstāvja piekrišanu, ja persona nevēlas būt par cietušo, persona iegūst liecinieka statusu. Personu par cietušo atzīst procesa virzītājs ar savu lēmumu, kas var tikt uzrakstīts arī rezolūcijas veidā. Personas atzīšana par cietušo izriet no KPL 96. panta. Būtiski, ka nepilngadīgā persona ir viens no 96.¹ panta subjektiem, un no šī panta izriet, ka nepilngadīgais cietušais ir īpaši aizsargājama cietušais, kuram ir tiesības, ar procesa virzītāja atļauju piedalīties, procesuālajās darbībās kopā ar uzticības personu, ja vien šī persona neiegūst statusu, ar kuru tai ir tiesības uz aizstāvību. Par īpaši aizsargājamo cietušo persona tiek atzīta ar procesa virzītāja lēmumu. Informācija, par īpaši

⁷³ Miķelsone T. Cietušā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, nr.42. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/183064-cietusa-tiesibas-kriminalprocesas/> [aplūkots 14.04.2018.]

⁷⁴ Strada – Rozenberga K. Nepilngadīgā, kuram ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts kaitējums, statuss kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005- 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 372.lpp.

⁷⁵ Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005 -2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 352.-354.lpp.

⁷⁶ Meikališa Ā., Strada K., Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 2000, 52.lpp.

aizsargājama cietušā statusu, tiek norādīta lēmumā par personas atzīšanu par cietušo. Īpaši aizsargājamam cietušajam ir tiesības lūgt, lai viņš saņem informāciju, par tās personas, kura radījusi viņam kaitējumu, atbrīvošanu vai izbēgšanu no īslaicīgās aizturēšanas vietas vai ieslodzījuma vietas, ja cietušajam pastāv apdraudējums.

Pamatojoties uz KPL 22. pantu, personai, kurai ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir radīts kaitējums, tiek ņemts vērā morālais aizskārums, personas fiziskās ciešanas un mantiskais zaudējums, tiek garantētas procesuālās iespējas, lai persona varētu pieprasīt un saņemt gan morālo, gan materiālo kompensāciju. KPL 97. pants paredz, cietušā kaitējuma apmēra pieteikšanu un izmanto savas tiesības, lai gūtu morālo un materiālo kompensāciju.

Likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem” 7. pants nosaka kompensācijas maksimālo apmēru cietušajiem. Likums paredz, ka maksimālais kompensācijas apmērs, kas ir izmaksājams vienam noziedzīgā nodarījumā cietušajam, ir Latvijas Republikā noteiktās piecas minimālās mēneša algas apmērs. 100 procentu apmērā kompensācija tiek izmaksāta, ja personai ir iestājusies nāve, 70 procentu apmērā kompensācija tiek izmaksāta, ja cietušajam nodarīti smagi miesas bojājumi, noziedzīgais nodarījums kvalificēts kā izvarošana vai seksuāla darbība, aizskarta nepilngadīgā cietušā tikumība vai dzimumneaizskaramība, vai cietušais ir cilvēku tirdzniecības upuris. Turklāt 50 procentu apmērā kompensāciju izmaksā, ja cietušajam nodarīti vidēji smagi miesas bojājumi, vai cietušais inficēts ar cilvēka imūndeficīta vīrusu, B vai C hepatītu.⁷⁷ KPL 97. pants noteic, ja par cietušā pilngadību pastāv šaubas, līdz personas vecuma noskaidrošanai personai ir nepilngadīgā cietušā tiesības.

Nepilngadīgā cietušā tiesības, kas izriet no KPL 97.¹ panta un pienākumi, kas regulēti KPL 103.pantā neparedz īpašas tiesības vai pienākumus attiecībā un cietušo nepilngadīgo personu, taču nepilngadīgā cietušā pilnvērtīgai tiesību un interešu nodrošināšanai būtisks ir KPL 104.pants. Saskaņā ar KPL 104.panta 2.daļu, ja ar noziedzīgu nodarījumu kaitējums radīts nepilngadīgai personai, tad nepilngadīgo cietušo pārstāv:

- 1.) māte, tēvs vai aizbildnis;
- 2.) viens no vecvecākiem vai pilngadīgs brālis, vai māsa, ar kuru nepilngadīgais dzīvojis kopā un pilngadīgais brālis vai māsa rūpējies par nepilngadīgo;
- 3.) bērnu tiesību aizsardzības institūcijas pārstāvis;
- 4.) tādas nevalstiskās institūcijas pārstāvis, kurš bērnu tiesību aizsardzības funkciju.

KPL 104. panta 4. daļa paredz, ka visas nepilngadīgā cietušā tiesības pilnībā pieder pārstāvim, cietušais šīs tiesības patstāvīgi īstenot nevar, izņemot nepilngadīgā cietušā tiesības sniegt liecību, un izteikt savu viedokli. Turklāt panta 8. un 9. daļa paredz, ka nepilngadīgā vai cietušā,

⁷⁷ Par valsts kompensācijām cietušajiem: LV likums. Pieņemts 18.05.2006. [14.04.2018.]

kuram ir ierobežota rīcībspēja, pārstāvim kriminālprocesā atļauj piedalīties procesa virzītājs ar savu lēmumu, kas var būt uzrakstīts arī rezolūcijas veidā, turklāt procesa virzītājs lemjot par atļaujas sniegšanu personai, kura kriminālprocesā piedalīsies kā nepilngadīgā pārstāvis panta 2. daļā noteikto secību un konkrētās personas vēlēšanos patiesi aizsargāt cietušā intereses. Būtiska ir šā panta 5. daļa, no kuras izriet, ka pārstāvji iesniedz motivētu lūgumu par advokāta kā nepilngadīgā cietušās personas pārstāvja uzaicināšanu, šādu lēmumu procesa virzītājs pieņem, ja nepilngadīgā tiesību un interešu aizsardzība ir apgrūtināta vai kā citādi nav nodrošināma. Šādos gadījumos advokātam par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu saistītie izdevumi un to apmērs ir nosakām Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. No KPL 107. panta izriet, ka gadījumos, kad cietušais savas tiesības īsteno ar pārstāvja starpniecību, pārstāvim pieder visas cietušā tiesības, taču gadījumos, kad nepilngadīgais cietušais ir sasniedzis 15 gadu vecumu, cietušās personas pārstāvis izmanto tiesības kopā ar savu pārstāvamo. No šā brīža kriminālprocesuālās normas izriet, ka ir divi risinājumi nepilngadīgā cietušā un viņa pārstāvja tiesību realizācijai:

1.) nepilngadīgais cietušais, kurš nav sasniedzis 15 gadu vecumu, savas tiesības nerealizē, tiesības realizē nepilngadīgā cietušā pārstāvis. Izņēmumi ir nepilngadīgā cietušā tiesības liecināt un izteikt savu viedokli;

2.) nepilngadīgajam cietušajam, sasniedzot 15 gadu vecumu, pārstāvis tiesības realizē kopā ar savu pārstāvamo.⁷⁸

Lai pilnvērtīgi tiktu nodrošinātas nepilngadīgās personas tiesības un intereses, pārstāvja izraudzīšana ir ļoti būtisks aspekts. Šobrīd nepilngadīgā pilnvērtīga pārstāvība ir atkarīga no procesa virzītāja godaprāta, jo procesa virzītājam ar lielu rūpību ir jāseko, lai pārstāvis realizētu patiesās nepilngadīgā cietušā intereses, nevis nepilngadīgā cietušā tā brīža pārstāvja intereses. Ja par pārstāvja rīcību patiesi realizēt nepilngadīgā cietušā intereses ir radušās aizdomas un pārstāvis ir tieši vai netieši ieinteresēts lietas iznākumā, konkrētais pārstāvis nevar tikt atzīts par pārstāvi vai arī pārstāvis ir jānomaina. KPL regulējums šobrīd pielīdzina nepilngadīgā cietušā pārstāvi jebkuras personas cietušā pārstāvim, taču savas specifikas dēļ nepilngadīgā pārstāvība prasa atšķirīgu pieeju arī pārstāvja noteikšanā.⁷⁹ Nepilngadīgā cietušā pārstāvja statusam likumā vajadzētu būt reglamentētam atsevišķi, kurā būtu ietvertas konkrētas normas ar norādēm par pārstāvja tiesībām un pienākumiem. Piemēram, nepilngadīgā cietušā pārstāvim, līdzīgi kā tas ir noteikts nepilngadīgās personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību pārstāvim būtu piešķiramas tiesības procesuālajās darbībās piedalīties ar pārstāvamo personu.⁸⁰

⁷⁸ Strada – Rozenberga K. 2010, 379.- 380.lpp.

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Meikališa Ā. Kriminālprocesa īpatnības izmeklēšanas darbībās ar nepilngadīgajiem. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 421.-422.lpp.

Autore uzskata, pirms nepilngadīgajam cietušajam tiek izvēlēts pārstāvis, procesa virzītājam ir jābūt pārliecinātam, ka pārstāvis kriminālprocesā darbosies tikai, lai pilnvērtīgi tiktu īstenotas nepilngadīgā cietušā interešu aizsardzība un ir jāizvērtē visi faktori, kas varētu liegt konkrētajai personai pārstāvēt nepilngadīgā cietušā intereses. Kristīne Strada – Rozenberga kā piemēru minējusi situāciju, kad cietis nepilngadīgais, kura ģimene ir atzīstama par sociāli nelabvēlīgu, kur likumiskajam pārstāvim principā nerūp nepilngadīgās personas intereses, taču ir ieinteresēta gūt kādu materiālu labumu. Darba autore uzskata, ka arī vecāku izglītības līmenis ir nozīmīgs nepilngadīgā cietušā pilnvērtīgu interešu aizsardzībai.

Pēc Iekšlietu ministrijas Informācijas centra datiem 2017. gadā no noziedzīgiem nodarījumiem cietušas 532 nepilngadīgas personas, no kurām 304 mazgadīgas personas, kas ir par 6 personām vairāk salīdzinājumā ar 2016. gadu. Pēc datiem 2017. gadā nepilngadīgās personas visbiežāk cietuši no tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā tikumība un dzimuma neaizskaramība 29% gadījumu, no vardarbības un cietsirdības 22 % nepilngadīgie cietuši, mantiskie nodarījumi 14% gadījumi un no nodarījumiem pret personas dzīvību un veselību 14% gadījumu. Diemžēl bērnam kļūstot vecākam, pieaug risks ciest no noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret personas tikumību un dzimumneaizskaramību. No šī noziedzīgā nodarījuma biežāk cieš meitenes. 2017. gadā pozitīvais faktors, salīdzinot ar 2016. gadu, ir tas, ka nav notikusi neviena nepilngadīgās personas tirdzniecība un neviena nepilngadīgā persona nav nosūtīta seksuālai izmantošanai, taču 2017. gada negatīvais faktors, salīdzinot ar 2016. gadu, palielinājies ir to nepilngadīgo personu skaits, kas cietuši no tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā seksuālā vardarbība, konstatēti 60 gadījumi, un cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo personu, šādi ir konstatēti 118 gadījumi. Dati liecina, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vieta, kurā nepilngadīgās personas cietušas, visbiežāk ir daudzdzīvokļu mājā 112 gadījumos, dzīvojamajā mājā 64 gadījumos, uz ielas 49 gadījumos un mācību iestādē 17 gadījumos.⁸¹

Analizējot Iekšlietu ministrijas Informācijas centra datus, autore secina, ka noziedzīgie nodarījumi pret nepilngadīgo tiek izdarīti mājās, vietā, kur bērnam ir jājūtas droši un jāattīstās, turklāt nav zināms vai noziedzīgais nodarījums ir izdarīts vienreiz, vai nepilngadīgais no tā ir cietis ilgtermiņā, tādējādi pakļaujot nepilngadīgo psiholoģiskām problēmām. Pārskata dati tikai vel vairāk uzsver, ka viena no nepilngadīgo noziedzības problēmām ir vide, kurā persona uzturas.

⁸¹ Valsts Policijas pārskats par nepilngadīgo noziedzības stāvokli, noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem un noziedzības novēršanas problēmām 2017. gada 12 mēnešos. Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/?id=305&said=305&docid=13018> [aplūkots 14.04.2018.]

4. IZMEKLĒŠANAS DARBĪBU ĪPATNĪBAS AR NEPILNGADĪGAJIEM

Izmeklēšanas darbības ir tādas procesuālās darbības, kas vērstas uz ziņu iegūšanu, vai iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā, tas izriet no KPL 138. panta 1. daļas, taču saskaņā ar panta 2. daļu, pilnvarotā amatpersona ir tiesīga izdarīt tikai tās izmeklēšanas darbības, kas ir paredzētas KPL. Savukārt KPL 139. pants nosaka, ka izmeklēšanas darbības, kuras ir iepriekš plānotas, tiek veiktas laika posmā no 8.00 līdz 20.00, taču pastāv arī tādi gadījumi, kad izmeklēšanas darbības veikšana nav atliekama, jo var tikt zaudēti būtiski pierādījumi, līdz ar to tiek apdraudēta kriminālprocesa mērķa sasniegšana. Ar grozījumiem iecerēts, KPL 10. nodaļu papildināt ar pantu 139.¹ pantu, kas būtu izteikts šādā redakcijā: “Procesa virzītājs atliek izmeklēšanas darbības veikšanu uz laiku līdz četrām stundām, ja izmeklēšanas darbības veikšanā piedalās nepilngadīga persona un nepilngadīgās personas aizstāvis, ar kuru ir noslēgta vienošanās, nevar ierasties tuvāko četru stundu laikā.” Šāda iespējama KPL 10. nodaļas papildināšana ir izteikta priekšlikumā par grozījumiem likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” 2. lasījumam. Priekšlikumā paredzēts vai papildināt KPL 81. pantu ar 3. daļu, vai KPL 10. nodaļā ieviest 139.¹ pantu.⁸²

KPL 10. nodaļā ir noteiktas šādas izmeklēšanas darbības:

- 1.) Aizturētā, aizdomās turētā, apsūdzētā, liecinieka, cietušā, kā arī eksperta un revidenta pratināšana, tas noteikts KPL 145. - 153., 156. un 176. pantā;
- 2.) aptauja, izriet no KPL 155. panta;
- 3.) konfrontēšana, norādīta KPL 157. pantā un KPL 158. pants reglamentē izmeklēšanas darbības kārtību;
- 4.) apskate KPL 159. – 161. pants – notikuma vietas apskate, KPL 162. pants, apvidus teritorijas, telpas, transportlīdzekļa vai priekšmeta apskate, KPL 163.pants, liķa apskate, KPL 164. pantā, dzīvnieka apskate noteikta KPL 167. pantā;
- 5.) liķa ekshumācija, izriet no KPL 165. panta;
- 6.) aplūkošana, kas noteikta KPL 168. – 170. pantā;
- 7.) izmeklēšanas eksperiments, izriet no KPL 171. un 172. panta;
- 8.) liecību pārbaude uz vietas, KPL 173. un 174. pants;
- 9.) uzrādīšana atpazīšanai, noteikta KPL 175., 177., 178. pantā;
- 10.) kratīšana, izriet no KPL 179. – 185. panta;
- 11.) izņemšana – KPL 186. – 188. pants;

⁸² Priekšlikumi par grozījumiem likumprojektā “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” otrajam lasījumam.

Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/9170296C3968C4DFC225826A002D52AC?OpenDocument>
[15.04.2018.]

- 12.) priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personas iniciatīvas – KPL 189. pants;
- 13.) procesa virzītāja pieprasīto priekšmetu un dokumentu iesniegšana - KPL 190. pants;
- 14.) elektroniskās informācijas sistēmā esošo datu saglabāšana, saglabāto datu atklāšana un izsniegšana – KPL 191. un 192. pants;
- 15.) ekspertīze, izriet no KPL 193. – 205. panta;
- 16.) salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana, noteikta KPL 206. – 209. pants.

KPL 10. nodaļā reglamentētie vispārīgie noteikumi izmeklēšanas darbību veikšanai, neietver speciālos noteikumus šo darbību veikšanai ar nepilngadīgo personu. Arī 10. nodaļas sastāvā ir tikai divi panti, kas paredz kriminālprocesuālās īpatnības attiecībā uz izmeklēšanas darbību veikšanu ar nepilngadīgajiem, tie ir KPL 152. un 153.pants, kuri paredz pratināšanu.⁸³

KPL 152. panta 1. daļa paredz, ka nepilngadīgā cietušā un liecinieka pratināšanas gaita tiek fiksēta ar skaņu un attēlu ierakstiem, ja tas ir nepilngadīgās personas interesēs un sekmē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu. Nepilngadīgā persona, kura atzīta par cietušo, kas cietusi tādā noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas vērsta pret nepilngadīgās personas tikumību un dzimumneaizskaramību, vai cilvēka tirdzniecības, vai arī, cietis no vardarbības, kuru izdarījusi persona no kā nepilngadīgais ir materiāli vai citādi atkarīgs, pratināšanas norise tiek fiksēta ar skaņu un attēla ierakstu, izņemot gadījumus, kad skaņu un ierakstu izdarīšana ir pretrunā ar nepilngadīgās personas labākajām interesēm vai tiek traucēta kriminālprocesa mērķa sasniegšana. Būtiski, ka nepilngadīgo personu, bez tās piekrišanas, nedrīkst pratināt ilgāk par sešām stundām vienā diennaktī, ieskaitot pārtraukumus.

Šā panta 2. daļa nosaka, ka izmeklēšanas darbības veicējam, kurš pratina nepilngadīgo, ir vajadzīgas speciālās zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo personu kriminālprocesa laikā. Ja personai nav šādu zināšanu vai ja izmeklēšanas darbības veicējs uzskata par nepieciešamu, tad nepilngadīgais tiek pratināts pedagoga vai psihologa klātbūtnē. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departaments ir atzinis, ka psihologa piedalīšanās jēga nepilngadīgas personas nopratināšanā ir palīdzības sniegšana procesa virzītājam, kā arī nepilngadīgās personas psiholoģiskās labklājības nodrošināšana. Psihologs nopratināšanas procesā var procesa virzītāja jautājumus nepilngadīgajam uzdot tādā formā, kurā personai tie labāk būtu saprotami, lai nepilngadīgās personas psihei netiktu radīti nelabvēlīgi apstākļi.⁸⁴

⁸³ Meikališa Ā. Kriminālprocesa īpatnības izmeklēšanas darbībās ar nepilngadīgajiem. 2010, 422.lpp.

⁸⁴ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada spriedums. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5206> [aplūkots 15.04.2018.]

KPL 3. daļa nosaka, ka nepilngadīga persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, netiek brīdināta par atbildību, kas personai iestājas par atteikšanos sniegt liecību un apzināti nepatiesas liecības sniegšanu. No panta 4. daļas izriet, ka nepilngadīgās personas atkārtotai tiešai pratināšanai vajadzīga izmeklēšanas tiesneša atļauja, bet tiesā tiesas lēmums. Tas ir tikai tādos gadījumos, kad psihologs norāda procesa virzītājam, ka nepilngadīgai personai, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, un tādai personai, kura atzīta par cietušu no vardarbības, ko nepilngadīgajam nodarījusi persona, no kuras tas ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīgs nodarījums, kas veikts pret nepilngadīgās personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, tieša atkārtota pratināšana var kaitēt personas psihei.

Ar gaidāmajiem grozījumiem paredzēts KPL 152. panta 2. daļas trešo teikumu izteikt šādā redakcijā: “Nepilngadīgās personas pārstāvim ir tiesības piedalīties pratināšana, ja vien pret to neiebilst nepilngadīgā persona.”⁸⁵ Tātad no KPL 152. panta 2. daļas trešā teikuma ir plānots izslēgt nepilngadīgās personas tiesības aicināt uzticības personas piedalīties pratināšanā, jo šīs tiesības nav jāattiecina tikai uz tādu procesuālo darbību kā pratināšana, bet gan uz jebkuru procesuālo darbību. Tādēļ uzticības personas piedalīšanās procesā tiks reglamentēta KPL 89. pantā. Uzticības persona nav uzskatāma par kriminālprocesā iesaistīto personu, šī persona veic morāla atbalsta funkciju, līdz ar to uzticības personai netiek radītas nekādas aktīvas tiesības piedalīties procesuālajās darbībās.⁸⁶

Savukārt KPL 153. pants paredz nepilngadīgās personas pratināšanu ar psihologa starpniecību. No šā panta 1. daļas izriet, ka gadījumos, kad psihologs uzskata, ka nepilngadīgās personas, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, vai kura atzīta par cietušu no vardarbības, kuru veikusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma izdarīšana pret personas tikumību vai dzimumneaizskaramību, psihei var kaitēt tieša pratināšana, tad pieļaujam pratināšanu veikt ar tehnisko līdzekļu un psihologa starpniecību. Gadījumos kad izmeklētājs vai prokurors tam nepiekrīt, tieša pratināšana var tikt izdarīta tikai tad, ja izmeklēšanas tiesnesis tam, sniedzis atļauju, vai tiesa ar tiesas lēmumu. Panta 2. daļa nosaka, ka procesa virzītājs un citas personas, kuras procesa virzītājs pieaicinājis atrodas citā telpā, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka iespējams dzirdēt un redzēt gan pratināmo personu, gan psihologu. Pratināmā persona telpā atrodas kopā ar psihologu, kura ir piemērota sarunai ar nepilngadīgo personu un kurā tehniski nodrošināts, ka procesa virzītāja

⁸⁵ Likumprojekts “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkots 15.04.2018.]

⁸⁶ Likumprojekts “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkota 15.04.2018.]

uzdotos jautājumus dzird tikai psihologs. KPL 153. panta 3.daļā noteikts, ka psihologs, ja pratināmā persona nav sasniegusi 14 gadu vecumu, ievērojot konkrētos apstākļus, nepilngadīgajam pratināmajam izskaidro notiekošo darbību nepieciešamību un nozīmi viņa sniegtajai informācijai. Tiek noskaidroti personas dati un jautājumi, kurus izvirzījis procesa virzītājs, tiek uzdoti atbilstošā formā, lai netiktu traumēta nepilngadīgā psihe, ja nepieciešams, informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tās atsākšanu. 4. daļa paredz pratināšanu gadījumos, ja nepilngadīgā persona ir sasniegusi 14 gadu vecumu. Šādos gadījumos procesa virzītājs ar psihologa starpniecību informē nepilngadīgo par veicamās izmeklēšanas darbības būtību, tiek noskaidroti personas dati, izskaidrotas personas tiesības un pienākumi, kā arī persona tiek brīdināta par atbildību, kas iestājas par personai uzlikto pienākumu nepildīšanu. Procesā virzītāja jautājumi tiek uzdoti atbilstoši nepilngadīgā psihei, nepieciešamības gadījumā informē par pārtraukumu izmeklēšanas darbībā un tās atsākšanu. KPL 153. panta 5. daļa nosaka, ka nepilngadīgā pratināmā persona, kura nav sasniegusi 14 gadu vecumu, protokolu neparaksta.

Autore uzskata, ka KPL tiesību normu regulējumā, attiecībā uz izmeklēšanas darbību īpatnībām ar nepilngadīgajām personām, būtu jāietver atsevišķs tiesiskais regulējums arī citām izmeklēšanas darbībām, kurās iesaistīts nepilngadīgais. Nepilngadīgā persona, kura ir iesaistīta kriminālprocesā, prasa atšķirīgu attieksmi, gan no procesa virzītāja puses, gan atšķirīgu regulējumu kriminālprocesuālo darbību veikšanai. Arī tiesību literatūrā izteikts viedoklis, ka izmeklēšanas darbībām būtu nepieciešams atsevišķs regulējums, kā arī tas, ka pratināšana, kurai jau ir paredzēts sevišķs noregulējums attiecībā uz nepilngadīgo personu, ne vienmēr ir traumējošākā izmeklēšanas darbība.⁸⁷

⁸⁷ Meikališa Ā. Kriminālprocesa īpatnības izmeklēšanas darbībās ar nepilngadīgajiem. 2010, 426.lpp.

5. PROCESUĀLIE PIESPIEDU LĪDZEKĻI NEPILNGADĪGAJIEM

Ikvienai personai piemīt kriminālprocesuālais pienākums, proti, ikvienai personai ir pienākums izpildīt kriminālprocesā pilnvarotās amatpersonas procesuālās prasības, taču ir situācijas, kad personas, kuras ir saistītas ar noziedzīgo nodarījumu, cenšoties izvairīties no soda, kavē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu – liek šķēršļus kādas procesuālas darbības veikšanai, nepienācīgi pilda savus procesuālos pienākumus vai nepilda izmeklēšanas iestāžu amatpersonu rīkojumus, tādēļ var tikt piemēroti instrumenti, kas attur personu no nelabvēlīgu darbību veikšanas vai personas bezdarbības novēršanas kriminālprocesā.⁸⁸

KPL 241. pantā norādīts, ka pamats, procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanai personai, ir personas pretdarbība kriminālprocesa mērķa sasniegšanai konkrētajā procesā vai atsevišķās procesuālās darbības veikšanai, kā arī savu procesuālo pienākumu nepildīšanai vai nepienācīgai pildīšanai. Drošības līdzeklis tiek piemērots personai, kurai ir aizdomās turētā vai apsūdzētā statuss. Tas tiek piemērots, ja ir pamats uzskatīt, ka persona turpinās noziedzīgas darbības, izvairīsies no kriminālprocesa vai tiesas.

Kriminālprocesa norises nodrošināšanai, personas tiesības var tikt ierobežotas ar KPL 242. pantā paredzētajiem procesuālajiem piespiedu līdzekļiem: aizturēšana, ievietošana ārstniecības iestādē ekspertīzes izdarīšanai, piespiedu atvešana.

Drošības līdzekļi arī ir procesuālie piespiedu līdzekļi, kuri var tikt piemēroti tikai aizdomās turētajam vai apsūdzētajam. Drošības līdzekļi minēti KPL 243. pantā:

- dzīvesvietas maiņas paziņošana;
- pieteikšanās noteiktā laikā policijas iestādē;
- aizliegums tuvoties noteiktai personai vai vietai;
- noteiktas nodarbošanās aizliegums;
- aizliegums izbraukt no valsts;
- uzturēšanās noteiktā vietā;
- personiskais galvojums;
- drošības nauda;
- nodošana policijas uzraudzībā;
- mājas arests;
- apcietinājums;
- nepilngadīgās personas nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā;

⁸⁸ Gordina T. Ierosinājums par apcietinājuma piemērošanu un ar to saistītā problemātika. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīva monogrāfija. Meikališa Ā. Zinātniskā redakcija. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 294.lpp.

- nepilngadīgās personas ievietošana sociālās korekcijas un izglītības iestādē;
- karavīram kā drošības līdzekli var piemērot arī vienības komandiera (priekšnieka) pārraudzībā.

Procesuālo piespiedu līdzekli piemēro procesa virzītājs vai izmeklēšanas tiesnesis ar motivētu rakstveida lēmumu. No KPL 244. panta izriet, ka procesuālajam piespiedu līdzeklim pēc iespējas mazāk ir jāaizskar personas pamattiesības un tam ir jābūt samērīgam. Procesuālajam virzītājam, izvēloties drošības līdzekli, jāņem vērā noziedzīga nodarījuma raksturs un kaitīgums, aizdomās turētā vai apsūdzētā personība, ģimenes stāvoklis, veselība un citi apstākļi. KPL 247. pants nosaka, ka procesa virzītājs nekavējoties informē nepilngadīgās personas vecākus vai citu pilngadīgu tuvu radnieku, vai aizbildni, ja nepilngadīgā persona ir aizbildnībā, par procesuālā piespiedu līdzekļa piemērošanu, kas ir saistīts ar personas brīvības atņemšanu.

Būtiski, ka KPL 244. pantu ar jau iepriekšminētajiem grozījumiem ir iecerēts papildināt ar 2.¹ pantu, kura redakcija noteiks, ka nepilngadīgai personai apcietinājums tiks piemērots tikai kā galējās nepieciešamības līdzeklis, vērtējot citu drošības līdzekļu piemērošanu. Piemērojot, ar brīvības atņemšanu saistītu drošības līdzekli, tiek ņemts vērā arī nepilngadīgās personas vecums un iespējamie riski attiecībā uz nepilngadīgā fizisko, garīgo un sociālo attīstību, kā arī spēju iesaistīties sabiedrībā.⁸⁹ Līdzīgs regulējums ir arī Igaunijas Republikas kriminālkodeksā⁹⁰, kurā noteikts, ka gadījumos, kad ir nepieciešams piemērot nepilngadīgai personai apcietinājumu, izmeklēšanas tiesnesim, kurš pieņem lēmumu par apcietinājuma piemērošanu, sevišķi jāizvērtē visas iespējamās negatīvās sekas, ko nepilngadīgajam var radīt apcietinājums. Salīdzinot Latvijas KPL un Igaunijas Republikas kriminālkodeksu, var secināt, ka Igaunijas Republikas kriminālkodeksā nav speciāli drošības līdzekļi, kuri būtu piemērojami nepilngadīgai personai. Igaunijas Republikas kriminālkodeksa 4. daļa regulē drošības līdzekļu piemērošanu un nosacījumus. Ir tādi drošības līdzekļi kā: aizliegums pamest dzīvesvietu, karavīra nodošana pārraudzībā, apcietinājums, drošības nauda, personas uzraudzība, kura tiek veikta ar tehnisko līdzekļu palīdzību.⁹¹

No KPL 244. panta 3. daļas izriet, ka nepilngadīgajam cietušajam nevar piemērot procesuālo piespiedu līdzekli. Šajā gadījumā ar vārdu “cietušais” būtu jāsaprot ne tikai

⁸⁹ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a#_ftn6#b [aplūkots 20.04.2018.]

⁹⁰ Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia. [Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodekss] Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 20.04.2018.]

⁹¹ Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia. [Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodekss] Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 20.04.2018.]

cietušais, kura statuss ir kriminālprocesuāli reglamentēts, bet gan jebkura nepilngadīga persona, kura ir cietusi no noziedzīga nodarījuma.⁹²

Tiesiskajiem instrumentiem, kurus piemēro nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, ir jābūt vēršiem uz taisnīguma atjaunošanu, tādēļ, lai atteiktos no apcietinājuma piemērošanas, alternatīvajiem līdzekļiem ir jābūt efektīviem, lai neradītu gan paša likumpārkāpēja, gan arī sabiedrības uzskatu, ka valsts pieļauj šādu nepilngadīgās personas uzvedību, vai arī radīt uzskatu, ka valsts nevēlas reaģēt uz šādu nepilngadīgā uzvedību un līdz ar to necenšas sabiedrību sargāt no kaitīgiem nodarījumiem.⁹³ Pēc darba autores domām, panta papildināšana ar šādu daļu, protams, nepilngadīgajam likumpārkāpējam ir labvēlīga, jo tiek sargātas nepilngadīgās personas intereses, taču tajā pašā laikā ir jāpasniedz kriminālprocesa mērķis, proti, krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums. Autore uzskata, ka kriminālprocesā bērna intereses ir jāspēj nodrošināt pilnvērtīgi, bet tajā pašā laikā neaizmirstot par kriminālprocesa prioritāti – taisnīgu tiesisko attiecību noregulējumu.

KPL regulējums attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem paredz īpašus nosacījumus apcietinājuma termiņiem, kā arī tikai nepilngadīgajām personām piemērojami tādi drošības līdzekļi kā nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā un ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē.

KPL 273. pants nosaka, ka nepilngadīgai personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta tīša mazāk smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, apcietinājumu var piemērot vienīgi tad, ja nepilngadīgais ir pārkāpis cita drošības līdzekļa vai audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē – noteikumus un ja persona, noziedzīgo nodarījumu izdarījusi, būdama aizdomās turētā vai apsūdzētā smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

KPL 278. pants nosaka nepilngadīgajam likumpārkāpējam apcietinājuma termiņus. Salīdzinot nepilngadīgajam likumpārkāpējam piemērojamus apcietinājuma termiņus ar pilngadīgajam likumpārkāpējam piemērojamajiem termiņiem, ir secināms, ka nepilngadīgajam apcietinājuma termiņš ir samazināts uz pusi. No KPL 278. panta 3. daļas izriet, ka nepilngadīgai personai, kura tiek turēta aizdomās vai tiek apsūdzēta smaga nozieguma izdarīšana piemērojamais apcietinājuma termiņš nedrīkst sešus mēnešus, no kuriem pirmstiesas procesā personu atļauts turēt apcietinājumā ne ilgāk par trim mēnešiem. Izmeklēšanas tiesnesis pirmstiesas procesā var pagarināt termiņu par vienu mēnesi, ja procesa virzītājs nav pieļāvis neattaisnotu vilcināšanos vai aizstāvis ir tīši vilcinājies procesa norisi, vai procesa īpašās

⁹² Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. 2010, 353.lpp.

⁹³ Andrejs Judins: Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf> [aplūkots 20.04.2018.]

sarežģītības dēļ, procesu nav bijis iespējams pabeigt ātrāk. Salīdzinot Latvijas Kriminālprocesa likumā, noteiktos termiņus apcietinājumam nepilngadīgajam likumpārkāpējam ar Igaunijas Kriminālprocesa kodeksu⁹⁴, secināms, ka Latvijas Kriminālprocesa likumā apcietinājumam tiek piemēroti garāki termiņi, jo Igaunijas Republikas Kriminālprocesa kodekss nosaka, ka nepilngadīgai personai pirmstiesas procesā, neatkarīgi no noziedzīga nodarījuma smaguma, apcietinājuma termiņš nedrīkst būt ilgāks par 2 mēnešiem.

KPL paredz, ka nepilngadīgajam kā drošības līdzekli var piemērot nepilngadīgās personas nodošanu vecāku vai aizbildņu pārraudzībā. Šis, nepilngadīgajai personai, piemērojamais drošības līdzeklis, nosaka, ka vecāku un aizbildņu pienākums ir nodrošināt, lai viņu pārraudzībā esošās nepilngadīgās personas procesuālie pienākumi tiktu izpildīti.⁹⁵ No KPL 260. panta 2. daļas izriet, nepilngadīgā likumpārkāpēja nodošana vecāku vai aizbildņu pārraudzībā piemērojama ar šo personu, un arī nepilngadīgā piekrišanu. Nepilngadīgo personu nododot pārraudzībā, procesa virzītājs informē, par konkrētā kriminālprocesa būtību sakarā, ar kuru, piemērots šis drošības līdzeklis, kā arī izskaidro sekas iestāsies, ja netiks ievēroti drošības līdzekļa noteikumi. Personām, kurām nepilngadīgais tiek nodots pārraudzībā, ir jāizskaidro, kādā noziedzīgā nodarījumā nepilngadīgais tiek turēts aizdomās vai apsūdzēts, jo, personām, esot informētām par lietas faktiskajiem apstākļiem, tie var uzņemties atbildību par nepilngadīgā uzvedību un sekmēt nepilngadīgās personas turpmāku pareizu audzināšanu.⁹⁶ Ja vecāki vai aizbildņi nespēj nodrošināt nepilngadīgā piedienīgu uzvedību, tad šīs personas jebkurā brīdī var atteikties no nepilngadīgās personas pārraudzības. Autore uzskata, ka procesa virzītājam, pirms tiek piemērots šis drošības līdzeklis, vajadzētu izvērtēt vai vecāki, vai aizbildņi vispār varēs nodrošināt drošības līdzekļa piemērošanas mērķi, proti, vai esot šo personu pārraudzībā tiks izpildīti uzliktie pienākumi – nepilngadīgās personas ierašanās pēc procesa virzītāja uzaicinājuma un tiks izpildīti citi procesuālie pienākumi, izvērtējot šo personu piemērojamību, netiks kavēta kriminālprocesuālo darbību veikšana. Likums nosaka, ka personām, kuru pārraudzībā nepilngadīgais atrodas, izmeklēšanas tiesnesis vai tiesa var uzlikt piespiedu naudu līdz 10 Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu apmēram, gadījumā, ja nepilngadīgais aizdomās turētais vai apsūdzētais nepilda savus procesuālos pienākumus.

Drošības līdzeklis nepilngadīgā ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē ir regulēta KPL 285. pantā. Nepilngadīgās personas ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē ir personas brīvības atņemšana, ko piemēro ja aizdomās turētajai vai apsūdzētajai

⁹⁴ Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia. [Igaunijas Kriminālprocesa kodekss] Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 20.04.2018.]

⁹⁵ Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Procesuālie piespiedu līdzekļi un procesuālās sankcijas. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005. – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 139.lpp.

⁹⁶ Meikališa Ā. Kriminālprocesa Tiesības. Vispārīgā daļa 1. grāmata. Rīga: Raka, 2000, 544.lpp.

nepilngadīgajai personai nav piemērojams apcietinājums, tomēr nav pietiekamas pārliecības, ka, personai atrodoties brīvībā, tiks izpildīti procesuālie pienākumi un netiks izdarīti jauni noziedzīgi nodarījumi. Drošības līdzekli piemērojams ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu, var piemērot ar tiesas nolēmumu pirms galīga tiesas nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā. Saņemot tiesas nolēmumu par nepilngadīgās personas ievietošanu sociālās korekcijas izglītības iestādē, pašvaldība norīko personu, kas pašvaldības vārdā izpildīs tiesas nolēmumu. Pašvaldības norīkotā persona nogādā nepilngadīgo personu sociālās korekcijas izglītības iestādē 10 darbadienu laikā no tiesas nolēmuma spēkā stāšanās.⁹⁷ Ievietošana sociālās korekcijas uz izglītības iestādē notiek tādā pašā kārtībā, ar tādiem pašiem nosacījumiem un tiem pašiem termiņiem kā apcietinājuma gadījumā. Laiks ko nepilngadīgā persona pavadā sociālās korekcijas un izglītības iestādē, tiek ieskaitīts kā apcietinājumā pavadītais laiks, viena iestādē pavadītā diena pielīdzināma vienai dienai apcietinājumā pavadītajai dienai.

Likums Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem 13. pants nosaka, ka nepilngadīgo personu sociālās korekcijas izglītības iestādē var ievietot uz laiku no viena gada līdz trim gadiem, bet ne ilgāk kā līdz 18 gadu sasniegšanai.⁹⁸ Šajā laika periodā, sociālās korekcijas izglītības iestāde izpilda vispārējās izglītības iestādes funkciju, tiek veikts pedagoģiskais darbs, izpildot sociālās korekcijas izglītības programmu, un tiek nodrošināta obligātās vispārējās pamatizglītības ieguve, vai pilnveidota tās ieguves kvalitāte. Sociālās korekcijas izglītības iestādes uzdevumos ietilpst arī gādāšana par audzēkņu veselības nostiprināšanu, un nepieciešamības gadījumā nodrošināt nepilngadīgās personas ārstēšanu no alkoholisma, toksikomānijas, narkomānijas un citām slimībām.⁹⁹

Pēc darba autores domām, lai noskaidrotu šī drošības līdzekļa efektivitāti, ir jāizvērtē nepilngadīgās personas darbības pēc laika perioda, kas tiek pavadīts sociālās korekcijas un izglītības iestādē, jo nepilngadīgajām personām atgriežoties ierastajā vidē, kas bieži vien ir nelabvēlīga, zūd motivācija un laika gaitā persona var atgriezties pie noziedzīgu nodarījumu veikšanas, tas nozīmē, ka šāds drošības līdzeklis ir efektīvs tikai tajā laika posmā, kad nepilngadīgā persona uzturas iestādē.

KPL neparedz speciālus noteikumus citu drošības līdzekļu piemērošanā attiecībā uz nepilngadīgām personām. Piemēram, nepilngadīgas personas aizturēšanai varētu noteikt konkrētu norādi par to cik ilgā laikā procesa virzītājam, jāpaziņo nepilngadīgās personas likumiskajiem pārstāvjiem par šī drošības līdzekļa piemērošanu.

⁹⁷ Kārtība, kādā bērnu ievieto sociālās korekcijas izglītības iestādē: Ministru kabineta 2016. gada 21. jūnija noteikumi nr.388. [09.05.2018.]

⁹⁸ Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem: LV likums. Pieņemts: 31.10.2002. [09.05.2018.]

⁹⁹ Āboltiņa J. 2010, nr.43. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/autori/3531-julija-boltina/> [aplūkots 03.05.2018.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza tādas tēzes:

1. Krimināltiesiskajās attiecībās vajadzētu regulēt nepilngadīgā jēdziena vienotu izpratni. Krimināltiesībās nepilngadīgā izpratne ir šaurāka, ar nepilngadīgo saprotot personas vecumā no 14 līdz 18 gadiem, bet kriminālprocesā šī jēdziena izpratne ir plašāka, jo kriminālprocesuālajās darbībās var būt iesaistīts nepilngadīgais cietušais, kurš nav sasniedzis 14 gadu vecumu. Krimināltiesiskajā nozarē nebūtu jāņem vērā civiltiesiskajās attiecībās regulētie speciālie noteikumi, par nepilngadīgas personas pasludināšanu par pilngadīgu, pirms persona sasniegusi 18 gadu vecumu, jo likumdevējs kriminālprocesā ir noteicis nepilngadīgās personas pastiprinātu aizsardzību.
2. Uzticības personas uzdevums, piedaloties kriminālprocesā, ir morālā atbalsta sniegšana nepilngadīgajam, lai nepilngadīgais justos drošāk kriminālprocesa ietvaros.
3. KPL 85. pants nosaka, ka nepilngadīgajam, kuram ir tiesības uz aizstāvību, kā vienam no KPL 83. panta subjektiem, ir tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību. Autore uzskata, ka KPL 85. pantam vajadzētu būt izteiktam konkrētāk attiecībā uz KPL 83. panta subjektiem, kuriem ir tiesības uz atbrīvošanu no samaksas par aizstāvja palīdzību. Tāpēc autore piedāvā KPL 85. pantu izteikt šādā redakcijā: “Neatkarīgi no personas mantiskā stāvokļa, no samaksas par valsts nodrošinātā aizstāvja palīdzības tiek atbrīvotas KPL 83. panta subjekti, kuriem ir tiesības uz aizstāvību, šādā gadījumā samaksa par aizstāvja palīdzību tiek segta no valsts līdzekļiem.” Šāda panta redakcija novērstu pārpratumus tam, ka persona varētu nezināt, ka viņai ir tiesības uz advokāta palīdzību, kuram samaksa tiek segta no valsts līdzekļiem.
4. Personu atzīstot par nepilngadīgā, kam ir tiesības uz aizstāvību, pārstāvi tiek vērtēta personas patiesa vēlme aizsargāt nepilngadīgā intereses. Likumdevējs ar iepriekšminētajiem grozījumiem ir vēlējies, lai par nepilngadīgās personas pārstāvi tiktu atzīta persona, kurai ar nepilngadīgo personu ir emocionāla saikne, priekšroku dodot personai, kas nepilngadīgajam sniegs atbalstu un liks justies droši.
5. KPL tiesību normu regulējumā, attiecībā uz izmeklēšanas darbību īpatnībām ar nepilngadīgajām personām, būtu jāietver atsevišķs tiesiskais regulējums arī citām izmeklēšanas darbībām, kurās iesaistīts nepilngadīgais. Nepilngadīgā persona, kura ir iesaistīta kriminālprocesā, prasa atšķirīgu attieksmi, gan no procesa virzītāja puses, gan atšķirīgu regulējumu kriminālprocesuālo darbību veikšanai.
6. KPL 60.² panta 3. daļas 2. punkts paredz, ka nepilngadīgajam aizturētajam, aizdomās turētajam un apsūdzētajam ir tiesības pieprasīt, lai par aizturēšanu vai apcietināšanu paziņo viņa tuviniekiem, taču likuma regulējumā vajadzētu ietvert konkrētu norādi, ka procesa virzītājam

ir pienākums pēc iespējas ātrāk sniegt šādu informāciju nepilngadīgās personas likumiskajiem pārstāvjiem.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Āboltiņa J. Pirmstiesas process lietās par nepilngadīgo noziedzīgiem nodarījumiem. Jurista Vārds, 2010, nr.43 (638) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/219927-pirmstiesas-process-lietas-par-nepilngadigo-noziedzīgiem-nodarījumiem/> [27.03.2018.]
2. Autoru kolektīva. Bērns un kriminalitāte. Rīga: Raka,2001.
3. Gordina T. Ierosinājums par apcietinājuma piemērošanu un ar to saistītā problemātika. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīva monogrāfija. Meikališa Ā. Zinātniskā redakcija. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
4. Andrejs Judins: Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstis Eiropas dimensijā. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf> [aplūkots 27.03.2018.]
5. Judins A. Lai izprotam nepilngadīgā jēdzienu Krimināllikumā. Jurista Vārds, 2001, nr.12 (205) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/7541-lai-izprotam-nepilngadiga-jedzienu-kriminallikuma/> [aplūkots 09.03.2018.]
6. Andrejs Judins: Nepilngadīgo ieslodzīto statuss. Pieejams: http://www.probacija.lv/upload/petijumi/nepilngadigo_ieslodzito_statuss.pdf [aplūkots 28.03.2018.]
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
8. Kronberga I. Nepilngadīgo antisociālās uzvedības agrīnās prevencijas metodes. Latvijas Universitātes 74. zinātniskās konferences rakstu krājums: Ārvalsts investīcijas: kad tiesības mijiedarbojas. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016.
9. Ilona Kronberga: Samazinot riskam pakļauto bērnu skaitu: agrīnās iejaukšanās pieeju modelēšana. Pieejams: http://providus.lv/article_files/3054/original/PROVIDUS.pdf?1443609326 [aplūkots 19.03.2018.]
10. Miķelsone T. Cietušā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 2008, nr.42 (547) Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/183064-cietusa-tiesibas-kriminalprocesa/> [aplūkots 14.04.2018.]
11. Tamāra Miķelsone: Nepilngadīgo noziedzība. Pieejams: <http://www.sbsnews.eu/lv/geopolitika/item/375-nepilngadigo-noziedziba> [aplūkots 31.03.2018.]

12. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma attīstība: 01.06.2009.-30.06.2009. Kriminālprocesa likuma grozījuma komentāri – kriminālprocesā iesaistītās personas. Speciālā procesuālā aizsardzība. Pierādījumi un izmeklēšanas darbības. Grām.: Kriminālprocess. Raksti 2005.-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
13. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 2000.
14. Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Procesuālie piespiedu līdzekļi un procesuālās sankcijas. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005. – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
15. Meikališa Ā. Kriminālprocesa Tiesības. Vispārīgā daļa 1. grāmata. Rīga: Raka, 2000.
16. Rudzītis K. Par nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībām. Jurista Vārds, 2000,nr.30 (183) Pieejams:<http://www.juristavards.lv/doc/11610-par-nepilngadigo-kriminalatbildibas-ipatnibam/> [27.03.2018.]
17. Svence G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
18. Strada – Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005 -2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
19. Strada – Rozenberga K. Nepilngadīgā, kuram ar noziedzīgu nodarījumu nodarīts kaitējums, statuss kriminālprocesā. Grām.: Meikališa Ā., Strada – Rozenberga K. Kriminālprocess. Raksti 2005- 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
20. Guntis Ščerbinskis: Kriminālprocess kļūs pusaudžiem saudzīgāks. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=293394> [aplūkots 09.03.2018.]
21. Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācija. Kriminoloģija. Rīga: Nordik, 2004.
22. Slimību profilakses un kontroles centrs: Atkarību izraisīto vielu lietošana iedzīvotāju vidū. Pieejams:https://www.spkc.gov.lv/upload/Petijumi%20un%20zinojumi/Atkaribu%20slimibu%20petijumi/gps2015_final_ar_isbn.pdf [aplūkots 20.03.2018.]
23. Valsts izglītības satura centra Speciālās izglītības nodaļa: Vadlīnijas bērnu un pusaudžu attīstības izvērtēšanai. Pieejams: http://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/vadlinijas_attistibai.pdf [aplūkots 31.03.2018.]
24. Valsts Policijas pārskats par nepilngadīgo noziedzības stāvokli, noziedzīgos nodarījumus cietušajiem bērniem un noziedzības novēršanas problēmām 2017. gada 12 mēnešos. Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/?id=305&said=305&docid=13018> [aplūkots 14.04.2018.]

Normatīvie akti

1. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [08.04.2018.]
2. ANO Bērnu tiesību deklarācija. Pieņemta 20.11.1959. [09.03.2018.]
3. Bērnu tiesību konvencija. Pieņemta Ņujorkā 20.11.1989. [18.03.2018.]
4. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta: Strasbūra 12.12.2007. [26.10.2012.red.]
5. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. Pieņemta 11.05.2016. [18.03.2018.]
6. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [09.03.2018.]
7. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts 07.12.1984. [09.03.2018.]
8. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [09.03.2018.]
9. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [18.03.2018.]
10. Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem: LV likums. Pieņemts: 31.10.2002. [09.05.2018.]
11. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [09.03.2018.]
12. Par valsts kompensācijām cietušajiem: LV likums. Pieņemts 18.05.2006. [14.04.2018.]
13. Kārtība, kādā bērnu ievieto sociālās korekcijas izglītības iestādē: Ministru kabineta 2016.gada 21.jūnija noteikumi nr.388. [09.05.2018.]
14. Criminal procedure (Scotland) Act 1975 (Skotijas Kriminālprocesa akts) Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/21/contents> [18.03.2018]
15. Criminal Code of Lithuania (Lietuvas Republikas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]
- 16.The General Civil Penal Code (Norvēģijas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]
- 17.Criminal Code of Denmark (Dānijas Kriminālkodekss) Pieejams: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=348953 [18.03.2018]
- 18.Code of Criminal Procedure of the Republic of Estonia. (Igaunijas Kriminālprocesa kodekss) Pieejams: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> [aplūkots 20.04.2018.]

Juridiskās prakses materiāli

1. ECT 11.12.2008. spriedums lietā Panovits pret Kipru (iesnieguma Nr.4268/04)

2. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums 15.10.2015. Lietā nr. SKK-J-572/2015. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/3668> [aplūkots 1.04.2018.]
3. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada spriedums. Pieejams: <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5206> [aplūkots 15.04.2018.]
4. Administratīvā rajona tiesa Rīgas tiesu nams 22.03.2013. spriedums lietā Nr.A420573712, 3.1.p. Pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/22.03.2013/AL_2203_raj_A-02410-13_11.pdf [aplūkots 27.03.2018.]
5. Likumprojekts “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” likumprojekts. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a> [aplūkots 18.03.2018.]
6. Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E6029B526E16BE95C225821F0036067B?OpenDocument#b#a#_ftn6#b [aplūkota 28.03.2018.]
7. Priekšlikumi par grozījumiem likumprojektā “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” otrajam lasījuma. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/9170296C3968C4DFC225826A002D52AC?OpenDocument> [aplūkots 15.04.2018.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Nepilngadīgais kā kriminālprocesa dalībnieks pirmstiesas procesā”
izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____/Lāsma Beļkus/

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Prof., Dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga

(paraksts)

Recenzents: _____

(paraksts)

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: _____

(paraksts)